

Jørgen Mark

Harald Mark

Kollerup Hovedgaard

Liv og virke 1899 – 1971

Indhold

Forord	3
Forældre, familie og barndomsår	5
Skolegang	9
Videreuddannelse	9
Ægteskab	13
Kriseår. Indtog på Kollerup	15
Krigsfrivillig	21
Twisten om arven efter Niels Mark	21
Kollerup Lerværk A/S	29
Formand for Tolvmandsforening	29
Jyske sukkerroedyrkere	31
Niels Aage	31
Turen til Afrika	33
Safari mod syd	35
Safari ind i Congo	37
Rie	41
Dagligliv på Kollerup	47
Sheila og Niels Aage vender hjem	49
Rejse til Mellemøsten	49
Bomærke	53
Titler	53
Haralds sidste år	53
Hans Gadebergs erindringer	55
Efterskrift	59
Skriptprøve	60

Forord

Det er i år 35 år siden Harald Mark, Kollerup, døde, og alligevel går der stadig historier om hans liv og virke og ikke mindst om hans excentriske facon. Mange af historierne rummer en del af sandheden, men er ikke blevet ”ringere” i tiden, der er forløbet. I nogle sammenhænge kan sandheden om hans liv og færden endog overgå rygterne.

Formålet med dette skrift er at give hans efterkommere, familie og mennesker som har kendt ham et indblik i hans liv og virke som er så sandt, som det er muligt med de oplysninger der er til rådighed i dag.

Min baggrund for at skrive dette er, at jeg som hans brorsøn har kendt ham godt og har haft adgang til forskelligt kildemateriale, overvejende efterladte breve og en omfattende scrap-bog. Nogle vil måske indvende, at jeg som beslægtet ikke kan have en uvildig holdning til hans liv. Det er naturligvis rigtigt, men det har ikke desto mindre været min ledetråd at bringe en så korrekt og udtømmende skildring af hans liv som det er mig muligt. Jeg erkender at fremstillingen er ujævn forstået på den måde, at der er fokuseret mere på velbelyste begivenheder, end på begivenheder, som der kun foreligger begrænset kildemateriale om. På sin vis kommer skildringen også til at afspejle en epoke i dansk landbrug.

Det kan for mange være svært at forstå, at der har eksisteret en så markant personlighed som Harald Mark, og dog vil jeg postulere, at der tidligere var langt flere markante mennesker end i dag. Ja, måske gjorde de oven i købet en dyd af at være anderledes, i modsætning til i dag, hvor de fleste ynder at befinde sig i vejens midte.

Til slut tak til de mennesker som på forskellig vis har bidraget med oplysninger, indlæg eller med råd om skriftets form.

Svallinggaard, den 18. januar 2006

Jørgen Mark

Familiefoto fra ca. 1909

Forældre, familie og barndomsår

Harald blev født på Mejlbjerggaard i Glenstrup Sogn, en gård hans forældre Niels Jeppesen Mark og hustru Juliane Marie Mark havde købt den 19/10-1898 i forbindelse med deres giftermål. Harald var forældrenes første barn, og han fik, den 11/7-1901, en lillebror Karl Georg (senere Carl Georg, eller blot Carl). Flere børn blev det ikke til, men forældrene var for den tid også ”gamle” idet Marie, som hun blev kaldt, var 30 år og Niels var 27 år på den tid brylluppet stod. For nærmere oplysninger om forældrene og broderen henvises til publikationerne: Niels J.C. Mark (1872-1943) en biografi, samt til: Carl Georg Mark (1901-1980), et landmandsliv i Randers Amt, af samme forfatter.

Forældrene var sociale opstigere. Faderen Niels var født på Mors i en landmandsfamilie med 6 søskende: Kirstine (f. 1866) gift Søndergaard, Karen Marie (f. 1869) gift Glintborg, Andrea (f. 1870) gift Kjær, Kristen (f. 1873) gift med Kathrine Marie Poulsen, Cecilie (f. 1876) ugift samt Katrine (f. 1884) gift Gottfredsen.

Niels ville oprindeligt gerne have været dyrlæge, men faderen nødte ham dog til at uddanne sig ved det praktiske landbrug, hvilket han gjorde på betingelse af, at han fik en god uddannelse. Uddannelsen førte ham til elevpladser på en række herregårde over hele landet, hvilket gav ham et godt udgangspunkt for den senere karriere i det større landbrug, bl. a. som forvalter på Bækkeskov på Sydsjælland og som inspektør på Civagaard i Vendsyssel. Under sin tjeneste på Civagaard møder han sin kommende hustru, Juliane Marie Larsen, som var husjomfru på gården.

Marie, som hun mest blev kaldt, var datter af skovfoged på Sparretorn og Tybrind, Lars Larsen og hustru Nielsigne Magdalene f. Jørgensen. Marie havde 2 søstre: Bertha, gift med godsejer Hans Christian Teisen, Dronninggaard, som også var ejer af Civagaard, samt Gertrud Kathrine som var gift med godsejer Frederik Ingerslev, Gislingegaard ved Holbæk. Hun havde 3 brødre: Niels Jørgen, som også var forstmand og kom til at afløse sin far som skovfoged på Sparretorn og Tybrind, samt Jørgen og Carl Julius, som begge slog sig ned i USA og der tog navneforandring til Sparretorn. Marie rejser som 17 årig i 1885 til USA for at besøge sine brødre. Hun opholder sig mest i staterne New York og Connecticut og vender tilbage efter godt et års ophold. Hjemme igen har hun forskellige job i husholdningen på større gårde. I 1896 besøger hun sin søster Bertha på Dronninggaard og får i den forbindelse tilbudt et job som husbestyrerinde på Civagaard, hvor Niels Mark er inspektør. De bliver forlovet i 1897. Brylluppet står den 19/10-1898 på den ny erhvervede ejendom Mejlbjerggård ved Glenstrup mellem Randers og Hobro.

Det ligger fra begyndelsen klart, at Mejlbjerggaard ikke er det blivende sted. Jordens bonitet er sandet og Niels og Marie har nok også tænkt sig en større gård, som bedre kunne matche de gårde som Maries søstre ved giftermål var knyttet til. I 1906 bliver Svallinggaard ved Asferg nord for Randers til salg. Niels og Marie ser på gården og kan lide, hvad de ser. Gården er stor, jorden er god, og der er en stor og herskabelig hovedbygning. Der er kort sagt noget at bygge på for et par arbejdsomme og dygtige mennesker, så de beslutter sig for at købe. Mejlbjerggaard sælges til udstykning med en god fortjeneste. Og den 29. oktober 1906 køber de Svallinggaard, som nu bliver rammen om familielivet og drengenes opvækst.

Der er ikke bevaret billeder eller videregivet erindringer om livet på Mejlbjerggaard. Kendskabet til forældrenes baggrund, interesser og uddannelse giver grund til at tro, at de selv har begyndt undervisningen af børnene indtil de i sommeren 1908 ansætter en huslærerinde, Charlotte Marie Olesen, til at varetage drengenes undervisning indtil de i sommeren 1911 begynder i 2. Mellem på Latinskolen i Randers. Harald er således næsten 8 år før han bliver undervist af en uddannet lærer.

Carl og Harald (1907)

Martha Brøchner

Harald (1912)

Det er dette, der giver en formodning om, at drengene har fået nogen undervisning af forældrene forud for ansættelsen af en huslærer. Hvordan var drengene som små? Carl fortalte om Harald, at han som dreng var meget fantasifuld og drømte om at bygge tårn på Svallinggaards hovedbygning. Carl var, også som barn, den mere jordbundne af de to, hans lege kredsede om syslerne på et landbrug. Harald har fortalt, at Carl som barn havde uendelig let ved alting, indtil han en dag blev sparket i hovedet af en hest. Siden den dag var han bare ”normal” i sin opfattelsesevne. Det er selvfølgelig kun en subjektiv iagttagelse, men kan ikke helt afvises. Lærerinden, Charlotte Marie Olesen, har givet udtryk for, at hun anså Harald for den mest begavede af de to. Til gengæld måtte Harald hele livet døje med at være ordblind. Det har givet været generende, men det afholdt ham ikke fra at være meget skrivende, og i løbet af livet fik han udgivet en række publikationer især om historiske emner. Han læste også meget. Som voksen holdt han flere aviser og læste ved siden af mange bøger, især om historie og politik. Han forærede gerne bøger væk, som han mente måtte kunne interessere modtageren. Det kunne ofte være en bog han selv havde læst, og så skrev han forrest i bogen - med blæk - en begrundelse for, hvorfor man netop skulle interessere sig for den pågældende bog. At nogen måske havde bogen i forvejen og kunne ønske at bytte den interesserede ham ikke.

Barndommen var god, og selvom drengene ikke fik skolekammerater før i 2. Mellem (7.), var de på ingen måde isolerede. Forældrene havde en stor vennekreds som havde jævnaldrende børn. De nærmest boende var Familien Brøchner på Østervang, dertil kom præstefamilien Fløe på Asferg Præstegård og på Risagergaard familien Poulsen. Forældrenes vennekreds var større, men de her nævnte boede så tæt på, at børnene kunne ses uden forældrenes mellemkomst.

Familien på begge sider kom også jævnligt på besøg. Harald fortæller et sted om et besøg i sommeren 1908 af såvel Morfaderen som Farfaderen. De 2 bedstefædre var på det tidspunkt begge enkemænd. Bedstefædrene var begge krigsveteraner fra de slesvigske krige, morfaderen fra krigen 1848-50 og farfaderen fra 1864. Harald fortæller, at man ved denne lejlighed opfriskede soldater-sangene fra disse krige med lærerinden ved klaveret. Carl kunne tilføje at stemningen var høj og revanchistisk, og at især farfaderen var ”soldatertosset”.

Der var også god kontakt med forældrenes søskende på begge sider. På moderens side var der jævnlig kontakt med moster Bertha på Dronninggaard og moster Cathrine på Gislingegaard. Morbroderen Niels Jørgen, skovfoged på Sparretorn og Tybrind, døde allerede i 1904, men hans enke og børn kom på besøg i 1906, herom har hans søn, kvægbrugsleder på Pandebjerg, Carl Larsen (1896-1998) fortalt. Den lidt ældre fætter havde hygget sig på Svallinggaard og havde syntes bedst om Carl, som han senere, da Carl var forvalter på Fiskbæk på Falster, havde haft en del at gøre med. Kontakten med faderens familie var tættest med den ældste af Nielses søskende, faster Stine, som jævnligt kom på Svallinggaard. Ellers var det en fast regel for faderen Niels, at han hver sommer rejste til Mors for at besøge familien. Harald fortsatte som voksen med at holde tæt forbindelse til sin fars familie på Mors, dog nok mest med faster Stine og hendes søn Kristian Søndergaard samt med farbror Kristens søn Jeppe samt hans børn. Carl, som tilbragte en væsentlig del af sit liv på Lolland og Falster, havde mest kontakt med faster Katrine, som var gift med en lollandsk landmand Gotfred Gotfredsen.

Da Harald og Carl blev lidt ældre, tog de i sommerferien på cykelture til Dronninggaard i Vendsyssel for at besøge moster Bertha og onkel (Hans Christian) Teisen. Her mødte de fætrene Simon, Harald og Wilhelm Teisen. Onkel Teisen, som han blev omtalt, fordi det dengang var almindeligt, at hustruen kalde sin mand ved efternavn, var en ”self-made man”, som var avanceret fra forvalter på Wedellsborg til godsejer i Vendsyssel. Han var efter sigende en selvsikker nådig-

Frederik
Ingerslev

Moster
Katrine

Hans Christen
Teisen

Moster Bertha

Fru Byriel
Christensen
"Mexico"

herre og skulle, ligeledes efter Carls udsagn, have gjort stort indtryk på Harald. Hans Christian Teisen solgte i 1915 Dronninggaard og Civagaard. Den ældste søn Simon forpagtede i 1914 Vognserup Hovedgaard (359 ha) under baroniet Løvenborg. Efter syv år som forpagter køber han i 1921 gården, som baroniet efter lensafsløsningsloven må sælge fra. Næstældste søn Harald Teisen køber i 1918 en forpagtergård under Løvenborg, Severinsminde (116 ha). Den 3. søn Wilhelm Teisen overtog ved faderens død i 1916 Nissumgaard (173 ha) ved Skanderborg.

Drengene cyklede også til Sjælland for at besøge moster Katrine og onkel (Frederik) Ingerslev, som havde Gislingegaard (267 ha) ved Holbæk. Drengene blev nok forkælet lidt hos moster Katrine og onkel Ingerslev, som ingen børn havde selv. Som en følge af dette solgte Katrine og Frederik Ingerslev Gislingegaard i 1918 og flyttede til Vesterbrogade 194 i København.

Skolegang

I de år Harald og Carl gik på Latinskolen i Randers var der en skolevej på 11-12 km at overvinde. Til at begynde med kørte de derind i en jumpe med en pony foran. Hesten blev så opstaldet medens de var i skole. Senere, efter at familien Brøckner solgte Østervang, og fru Brøckner flyttede til Randers, fik de logi hos fru Brøckner. Fru Brøckner kunne imidlertid ikke sørge for mad, så drengene spiste derfor hos Fru Byriel Christensen, som også havde en lille forretning kaldet Mexico. Da fru Christensen selv var en lidt spøjs dame, blev hun også kaldt Mexico. Blandt skolekammeraterne var der mange fra oplandets større gårde. Harald og Carl møder bl. a. brødrene Peter og Harald Helles fra Sofiekloster ved Assentoft. Harald kom til at knytte et livslangt, nært venskab med Peter Helles, som i en lang årrække var forpagter på Sostrup. Blandt pigerne i skolen skal nævnes Martha Brøckner, gift Walther, og Karen Vibeke Manza, kaldet ”Bisse”; begge var velbegavede, selvsikre og med udstråling. De sagdes at være blandt de få, der kunne sætte den ligeledes selvsikre Harald til vægs.

I sommeren 1915 forlader Harald Latinskolen i Randers med Præliminæreksamen. Det svarer ca. til vore dages HF eksamen. Det er nok typisk for tænkningen blandt landmænd dengang, at en studentereksamen havde man kun brug for, hvis man ville studere ved universitetet. Præliminæreksamen gav dengang både adgang til agronomstudiet og dyrlægestudiet, og det kan nemt være, at fader Niels havde forestillet sig, at en af drengene skulle leve hans barndomsambition ud og blive dyrlæge. Men det var der nu ingen af dem der havde lyst til; de havde vist begge ”en godsejer i maven” Jeg spurgte engang Harald, om ikke det var en fejl, at han ikke havde fået en højere uddannelse. Hertil svarede han, at en højere uddannelse bare ville have begrænset ham. Jeg forfulgte ikke det emne, men tænkte nok ved mig selv, at det måske kunne have skærpet hans bevidsthed om, hvad der var fakta og hvad der var legende, og måske lært ham lidt ydmyghed overfor alt det, man/vi ikke ved. Det var karakteristisk for ham, at når der var noget han gerne ville, kunne virkelighed og ønsketænkning flyde noget sammen.

Videreuddannelse

Da Harald er færdig med skolegangen bliver han landvæsenselev hjemme. Her er der foruden broderen Carl, også fætter Carl Ulrich Jensen (f. 1903), søn af faster Cecilie i et papirløst samliv med en kaptajn Jensen. Cecilie dør i 1916 kun 40 år gammel, og Carl Ulrich kommer i en alder af 13 år til Svallinggaard for at bo hos sine slægtninge. Carl Ulrich fik sit andet hjem her, og var hele livet stærkt knyttet til Harald og Carl. Carl Ulrich blev senere landvæsenselev på Svallinggaard. Efter udstået læretid tager han til USA for at møde sin ældre bror Charles (f. 1901), som udvandrede til USA ved moderens død i 1916. Carl Ulrich pådrager sig imidlertid hurtigt et slemt lungeonde, og

Harald og Carl
som Kornetter
1921

Harald på rejse
i Tyskland
1923

beslutter sig for at vende tilbage til Danmark og til Svallinggaard. Han påbegynder nu en handelsuddannelse, og bliver i en lang årrække tilknyttet firmaet S. C. Sørensen som regnskabsmedarbejder. I den sidste del af sit liv opretter han et selvstændigt revisionsfirma i Randers.

Den 1. november 1916 får Harald plads som landvæsenselev på Rosenholm Hovedgaard. Her er han i lære til den 1/5 1918. Medens han er på Rosenholm bliver hans moder, Marie, syg af en sent opdaget livmodercancer. Sygdommen opdages i sommeren 1917. Moderen kommer i behandling den 27/7 på Sct. Josefs Hospital i Randers, men overlæge Langballe kan intet gøre for hende. Den 15. august dør hun i familiens arme på Svallinggaard. Hele familien er stærkt berørt, men mest nok den yngste søn Carl som sørger meget over moderens død.

Harald blev i pladsen på Rosenholm til 1/5 1918, hvor han har fået ny plads på Gerdrup Hovedgaard ved Skælskør. Her bliver han, indtil han den 1/11 1918 påbegynder et 6 måneders Landbrugs-skoleophold på Lyngby landbrugsskole. Efter landbrugsskolen bliver han 1/5 1919 indkaldt til Livgarden. Harald var glad for soldatertjenesten. Han var vokset op i et hjem, hvor bedsteforældrenes beskrivelser fra de slesvigske krige gjorde ham stærkt motiveret for soldatertjenestens nødvendighed. Desuden var han som 19 årig moden og tillige selvsikker. Efter rekruttiden bliver han da også i efteråret 1919 udtaget til kornetskolen (vore dages sergentskole) på Kronborg. For Harald betød kornetskolen et noget længere ophold i Københavnsområdet. Her fik han i den tid et fristed hos moster Katrine og onkel Ingerslev, som i 1918 flyttede til Vesterbrogade 194 i København. I foråret 1920 bliver han udnævnt til Kornet, og gør tjeneste som sådan på Jægersborg Kaserne. Harald har på dette tidspunkt nok allerede haft det strøg af selvhøjtidelighed, som vi yngre husker ham for. Carl Lüttichau, Havnø, fortalte, at hans far havde været kornet sammen med Harald. Ved en lejlighed havde de andre kornetter, herimellem også Hans Helmut Lüttichau, gemt Haralds uniform, så han ikke kunne blive påklædt. De har måske villet pille ham lidt ned. Harald har garanteret ikke kunnet se noget morsomt heri, men det ville nu nok også knibe for de fleste.

Ved tjenestens afslutning i foråret 1922 tager Harald på en studietur til Tyskland. Transportmidlet har været tog. I Slesvig-Holsten ser han ikke på landbrug men koncentrerer sig om det historiske og får set på Flensborg, Slesvig, Rendsborg samt Lübeck og Hamborg. Herfra tager han gennem Mechlenborg til Østpreussen, hvor han begge steder besøger landbrug og ser på fagligt relevante ting.

På vejen vestover fra Østpreussen besøger han Berlin, hvor han møder senere landstingsmand Johannes Foged. Johannes Foged er en slægtning til Gerda Riis Selchau, som på den tid var ung pige i huset på Svallinggaard. Johannes Foged og Harald kendte hinanden fra det politiske arbejde i Det konservative Folkeparti. De ser på Berlin og Brandenburg sammen, hvorefter Harald fortsætter til Magdeburg for at se en landbrugsudstilling der. Videre herfra går turen til Rhinen, hvor området vest for Rhinen på den tid er besat af franske soldater. Han sejler på Rhinen fra Koblenz til Wiesbaden, hvorefter turen går til Sachsen, hvor han ser hovedstaden Dresden inden turen går videre mod Görlitz. Her, i neder Schlesien, har Harald fået arbejde på Rittergut Wendisch Must. Han finder bondebruget i Schlesien 100 år tilbage i forhold til Danmark, medens livet på herregården Wendisch Must taltaler ham mere. Af et brev til sin far fremgår det, at han bliver i jobbet på Wendisch Must til 1. november 1922. Fra november deltager han i et kursus på Landwirtschaftliche Lehranstalt i Magdeburg. Faderen synes dog, at han hellere skulle komme hjem og få en plads i Danmark, men bøjer sig dog for Haralds ønske om at få lidt mere teoretisk uddannelse i Tyskland. I et brev tilbyder han sin far, at købe luksusvarer som pelse, smykker mv. til faderen og hans kone, hvis de ville sende ham penge dertil. Baggrunden var, at der på det tidspunkt var hyperinflation i den tyske Mark som følge af, at Tyskland ved fredsslutningen i 1919 var pålignet exorbitante krigs-

Løjtnant af
Reserven
1924

Bryllup 10/6 1925
i Skive

skadeserstatninger til især Frankrig og Belgien. Så vidt vides skulle Niels Mark ikke have nogen luksusvarer fra den økonomisk trængte tyske økonomi.

Ægteskab

Hjemkommet til Danmark i foråret 1923 bor Harald på Svallinggaard et stykke tid, medens han ser sig om efter noget arbejde. På dette tidspunkt er Gerda Riis Selchau stadig husholdningselev på gården, og medens Harald søger job får de to unge, Gerda og Harald, sympati for hinanden. Gerda er født i Skive den 10. juni 1903 som datter af Købmand og Jerngrossist Aage Helmer Selchau og hustru Othilde, f. Riis. Gerda var en livsglad, humorfyldt kvinde, datter af en god og anset familie i Skive, og uddannet til at forestå en større husholdning. Det passede sikkert godt til Haralds forestilling om en hustru. Set fra Gerdas synspunkt var Harald vel en flot fyr, veluddannet, og for sin tid mere berejst end de fleste. Han kunne være meget charmerende og overbevisende, så – efter hvad Gerda selv har fortalt – tog hun sagen i egen hånd, da hun var blevet klar over, at det var Harald hun ville have. Ved en lejlighed, hvor de unge i familien Mark – i den forbindelse også omfattende husholdningselev Gerda Selchau – var inviteret til besøg i Asferg Præstegaard hos Familien Fløe, beslutter Gerda, at hun vil bruge lidt kvindelist overfor Harald. De var kørt på cykel til Asferg Præstegaard. Under besøget ser hun sit snit til at lukke luften ud af et hjul på sin cykel, og da de skal hjem – og hendes cykel ikke er funktionsdygtig – tilbyder Harald (som forudset), at hun kan køre med hjem på stangen af hans cykel. Denne køreturs nærkontakt (som nok oplevedes mere stimulerende dengang end i dag) resulterede i en forlovelse.

Medens Harald ser sig om efter et job kommer der en udnævnelse til sekondløjtnant ved Livgarden og indkaldelse til tjeneste, først ved Livgarden senere får han kontrakt som løjtnant af reserven og søger om overflyttelse til 3. Regiment i Viborg (nu Prinsens Regiment), da det er mere bekvemt for den fortsatte tjeneste. Brylluppet med Gerda står i Købmandsgården i Nørregade i Skive den 10. juni 1925. Det var på brudens 21 års fødselsdag, brudgommen var 26 år. Alt begynder i fryd og gammen. Haralds far Niels har, med støtte af svigerfaderen Aage, fået de unge sat i gang med gården Sindinggaard ved Ulstrup vest for Randers. Niels udbetaler Haralds mødrene arv på kr. 25.000, samt et arveforskud på kr. 10.000, og Aage Selchau kautionerer for lånene i gården. Gården må ikke forveksles med Sindinggaard Hovedgaard ved Sinding nord for Herning. Den var langt mindre, og boniteten af jorden var ikke god. Dette gør, at Harald er på udkig efter en bedre gård. I 1928 kan han, ved Hypotekforeningens mellemkomst ”mageskifte” med den større og bedre gård Attrupgaard ved Trustrup på Djursland (135 ha). Når mageskifte er sat i anførselstegn er det fordi man ikke kan forestille sig, at man har kunnet bytte lige over. Fædrene på begge sider, Niels og Aage har sikkert måttet spytte noget i bøssen. Der foreligger ikke noget om, hvor meget. Broderen Carl har fortalt, at Harald som landmand var fagligt dygtig, men havde svært ved at finde sig i, at en gård bygningsmæssigt ikke var i orden og vedligeholdt. Det er vel normalt en dyd at holde sine ting i orden, men i de meget trange tider i 20’erne og 30’erne af sidstee århundrede kunne det tære for meget på likviditeten at holde ting i perfekt orden, var Carls vurdering.

Efter 2 et kvart års ægteskab velsignes Gerdas og Haralds samliv med sønnen Niels Aage (opkaldt efter de respektive bedstefædre), han fødtes den 2/11 1928 på Attrupgaard. Det skulle vise sig at være det eneste barn som fødtes i Gerdas og Haralds ægteskab. Det kan måske undre, at det ikke blev til flere. Især når de begge var meget glade for børn, og i betragtning af, at Harald – langt senere – i et udenomsægteskabeligt forhold med Marie Madsen får 3 børn (herom senere). Gerda har fortalt, at hun efter Niels Aages fødsel fik en heftig underlivsbetændelse, som for al fremtid forhindrede, at hun igen kunne blive gravid.

Harald og Gerda
med Niels Aage
1938

Harald med
Niels Aage
1930

Ægteskabet var stormfuldt. Harald tog ofte meget lidt hensyn til Gerda. Når han mødte interessante personer inviterede han dem ofte med hjem. I den sammenhæng spurgte han ikke Gerda om det passede hende, at han inviterede den og den, han meddelte blot, at der til aften var den og den gæst til middag. I forholdet til sønnen Niels Aage var der også uoverensstemmelser. Harald gav drengen en usædvanlig hård opdragelse. Han skulle blive et mandfolk, han skulle optræde med en herremands dannelse og han skulle klare sig godt i skolen, så faderens ambitioner på sønnens vegne kunne realiseres. Gerda kunne se, at det var ved at knække drengen, men Harald tillod hende ingen indflydelse på opdragelsen. Endelig var der økonomien. Harald havde det svært med de trange økonomiske kår, som herskede i landbruget i tyverne og tredverne af forrige århundrede. Han ville gerne spille rollen som herremand, men havde til at begynde med ikke råd til det. Han har selv sagt, at han var født et par hundrede år for sent. Hans referenceverden var herremandens i 1700 tallet. I forholdet til Gerda kom de økonomiske spændinger til udtryk ved, at Harald kunne købe nogle antikviteter som dræned kassen for midler, så der ikke var penge til husholdningen. I disse konflikt situationer kunne Gerda blive rasende på sin mand, men det rørte ham ikke. Han har selv forklaret, hvordan hun i sådanne tilfælde fik afløb for sit raseri ved at spille på klaveret. Til at begynde med voldsomt og stormende, senere blev musikken blidere når raseriet og ydmygelsen havde lagt sig.

Det er måske på dette tidspunkt passende at omtale Haralds karakteregenskaber og personlighed. Han var velbegavet, havde gode lederegenskaber, var initiativrig og fremsynet, men han havde også klare karakterafvigende træk. (note 1).

Kriseår. Indtog på Kollerup

I 1929 sætter landbrugskrisen ind med store prisfald på landbrugsprodukter til følge. Harald havde efter en brand i 1928 fået bygget en stor svinestald, og i 1929 falder prisen på svin fra ca. kr.125 til ca. 50 pr. stk. Det slår bunden ud af økonomien og medfører, at han ikke er i stand til at betale afdrag på sit lån i Hypotekforeningen, ligesom han også har anden ubetalt gæld. Hypotekforeningen tager gården i besiddelse som ufyldstgjort panthaver, og familien må i 1930 forlade Attrupgaard. Gerda tager, sammen med sin knap 2 årige søn Niels Aage, hjem til forældrene i Skive. Der opnås en akkord med de øvrige kreditorer, herved mister faderen Niels kr. 9300 medens de øvrige kreditorer mister kr. 20.000, store beløb dengang. Købmand Selchau mister også penge. Harald er for en gangs skyld lidt rystet, og skriver en ansøgning om at blive optaget i politikorpset. Han får tilbud om ansættelse, men samtidig kommer der et tilbud fra Hypotekforeningen om at passe Kollerup Hovedgaard ved Hadsten, som de også har måttet overtage som ufyldstgjort panthaver. Hypotekforeningen begrundede henvendelsen med, at de sjældent havde overtaget en så velholdt ejendom som Attrupgaard. Harald siger nej tak til tilbuddet om ansættelse i Politiet, og går i forhandling med Hypotekforeningen. Han øjner en mulighed for at overtage Kollerup mod at påtage sig gælden, såfremt han kan få sin familie til at hjælpe økonomisk. Efter et familieråd indvilliger Frederik Ingerslev i at indbetale kr. 5000, Niels Mark kautionerer for et lån på kr. 25.000 for disse i alt kr. 30.000 får Harald skøde på Kollerup den 9/10 1931. Hvor er svigerfaderen Aage Selchau i denne situation? Det ligger klart, at Harald har slidt sin goodwill op hos svigerfamilien i Skive. Gerda er hjemme hos forældrene, og har mest lyst til at søge skilsmisse. Aage Selchau har forståelse for datterens situation, men kan ikke se, at Gerda har nogen

Note 1.

WHO beskriver i sit internationale klassifikationssystem ICD 10 karakterafvigelse som: ”Überørt af andres følelser, ringeagtende overfor sociale normer, ude af stand til at forblive i langvarige forhold, lav aggressionstærskel, ude af stand til at føle skyld eller lære af uheldige erfaringer, tilbøjelighed til at bebrejde andre. De enkelte af de nævnte træk kan være mere eller mindre fremtrædende.”

Kollerup Hovedbygning ca. 1935

Niels J. Mark, Niels Aage samt Harald på havetrappen

fremtid som ugift, enlig moder. Hertil kommer at svigersønnen Harald gør krav på sønnen Niels Aage. Faderen, Niels Mark, er heller ikke glad for situationen. En skilsmisse var dengang noget af en skandale. Han aftaler et møde med Familien Selchau i Skive, og resultatet af mødet bliver, at fader og svigerfader får overtalte Gerda til at vende tilbage for at prøve en ny start på ægteskabet i de nye rammer på Kollerup.

Det viser sig hurtigt at Harald mangler driftskapital. Gården er stærkt forsømt og uden yderligere kapital kan han ikke komme i gang. Broderen Carl har imidlertid mulighed for at indskyde kr. 15.000, som han har fra en løssøreerstatning fra en brand på gården Vindeholme, hvor han er forpagter.

Som sikkerhed for sit indskud får Carl skøde på gården, med den klausul, at Harald skal kunne købe broderen ud for de kr. 15.000 + forrentning og kr. 5000 i fortjeneste. Således bliver det, og allerede i november 1931 får Carl skøde på Kollerup. Det aftales, at Harald indsættes som bestyrer, samt at faderen Niels, skal hjælpe Carl med at føre tilsyn.

Inden det første år som bestyrer er omme, har Harald lagt sig ud med sin far Niels, som skal føre tilsyn med driften, og med Carl, der sidder som ejer på Lolland. Imod de pålæg han har modtaget, igangsætter Harald reparations- og vedligeholdelsesarbejder på Kollerups hovedbygning, samt foretager indkøb af forskelligt husgeråd, som ikke er strengt nødvendigt, men som kan medvirke til at øge den prestige, som Harald gerne ser der er om hans liv og person. Da det første 2 års resultater gøres op har Harald oparbejdet så stort et underskud, at Niels og Carl finder, at det ikke kan fortsætte sådan. Niels har hjulpet lidt undervejs ved at betale nogle udgifter for at redde Harald ud af en klemme, men han synes ikke rigtig der er nogen ende på problemerne. I et brev til Harald opgør Niels sine udlæg til kautioner, skatter og veksler til kr. 85.000 og spørger, om han selv tror, han nogensinde kan få afviklet den gæld. Der er opstået en klar misstemning mellem på den ene side Harald og på den anden side Niels og Carl. Harald synes ikke hans arbejde på at forbedre ejendommen værdsættes, og han kan ikke begribe, at de andre ikke kan forstå, at man ikke kan bo på en herregård uden at føre sig standsmæssigt frem. Niels og Carl er utilfredse med, at Harald har brugt "deres" penge uden at indhente fornøden tilladelse. De synes han sidder og spiller godsejer for deres regning. Da det er Niels og Carl som har pengene bliver udfaldet, at Kollerup fra den 1. marts 1933 forpagtes bort. Der indrettes en bolig til forpagteren i hovedbygningens vestfløj, medens Harald beholder sin bolig i den resterende del af hovedbygningen. Forpagtningsafgiftens kontante del tilfalder ejeren til betaling af gårdens faste udgifter, medens Harald, som vederlag for at føre tilsyn med gården på Carls vegne, indrømmes fri bolig på gården samt får de naturalieydelser som var fastsat i forpagtningskontrakten (mælk, smør, kød, grøntsager). Uanset hvor berettiget denne ændring var set fra et økonomisk synspunkt, har Harald sikkert opfattet det som en ydmygelse og en desavouering. Han sad nu på den gård, som han inderst inde betragtede som sin egen, uanset de juridiske kendsgerninger, og skulle nu til at nyde en slags "nådsens brød", berøvet for al udøvende bestemmelse på gården. Harald benyttede den "fritstillelse", han faktisk havde fået, til at kaste sig over andre opgaver.

Han stod stadig i nummer i reserven ved 3. Regiment i Viborg, og nu "opdyrkede" han de muligheder der lå heri for at tjene nogle ekstra penge. Han tilbød sig som kampdommer ved øvelser, og han passede sin tjeneste ved de årlige indkommanderinger. Herigennem fik han også et vist netværk af forbindelser blandt hærofficerer også omfattende Vestre landsdels Kommando i Århus.

Udsnit af kapellet
på Kollerup

Harald og Gerda med
Niels Aage ved deres
kobberbryllup 1937

Et andet område stod også hans hjerte nær: det politiske. Fra sin ungdom havde han været konservativ som sin far, og tilmed aktiv tillidsmand fra begyndelsen. I tiden på Kollerup vælges han til formand for den lokale vælgerforening, senere bliver han formand for Hornsletkredsen. Hans store engagement og flittige deltagelse i konservative stævner på Hindsgavl belønnes med en plads i: først Repræsentantskabet og senere i Hovedbestyrelsen. Han er optaget med billede og biografi i værket Konservatismens historie fra 1937. Ved en lejlighed efter et møde i Landsarbejdsnævnet, som havde fhv. minister Palle Simonsen som formand, nævnte Simonsen Harald Mark, som han tydeligt kunne huske. Bl. a. huskede han ham for, at han ved partiets landsrådsmøder altid kom med et indlæg. En anden konservativ politiker som huskede Harald var tidligere viceborgmester i Randers, og mangeårig folketingskandidat i Randers kredsen, bagermester Aage Petersen. ”Aage bager”, som han almindeligvis kaldtes, huskede Harald fra et konservativt møde, hvor Harald havde trukket ham til side og havde sagt: ”I denne forsamling er der kun to personligheder: De og jeg!” Harald blev også opstillet som folketingskandidat for partiet, men opnåede aldrig valg. Dertil var han nok for kontroversiel i sin samtid, men det, at han stillede op, vidner om at han var interesseret i det omgivende samfund og var parat til at gøre en indsats.

Selvom Harald i forhold til Kollerup var kørt ud på et sidespor, gik det ham dog ikke mere på, end at han fortsat optrådte som stedets ejer, og tillige var fuldt optaget af at udvikle Kollerup til det gods, som for ham var ambitionernes mål. I 1933 fandt han ud af, at mejerilokalerne i kælderen under østfløjen var indrettet i, hvad han mente tidligere havde været et kapel. Han hidkaldte biskop Bruun, Århus, for at søge støtte til sin opfattelse. Biskoppen har formentlig tænkt, at hvis en privatmand ville indrette et gudshus for egen regning, kunne Stiftet vel ikke have noget imod det. Faktum er, at Harald for egne midler indrettede kælderen under østfløjen til kapel, med bænke til ca. 40 personer, prædikestol og døbefont. Kapellet blev indviet af de kirkelige myndigheder, og der blev gennem lang tid afholdt gudstjeneste der en gang om måneden.

Ved den gamle vandmølle fik han indrettet et forholdsvis enkelt savværk drevet af vandkraften fra møllehjulet. Formålet var at opskære eget træ til bygningsformål. Under gården hørte en række huse og mindre ejendomme. Med sin fantasi og iværksætterlyst så han muligheden for at indrette mange af disse ejendomme til forskellige formål med henblik på bortforpagtning. En ejendom blev indrettet som frugtplantage med tilhørende lagerbygning, og ved Lilleåen blev der oprettet et dambrug. Vandmøllen blev efterhånden ombygget til gæstgiveri, og en ejendom blev indrettet som pelsdyrfarm. Urtehaven blev bortforpagtet til gartner Jørgen Strandager, som fik tjenestebolig tæt ved hovedbygningen. En del af aftalen med familien Strandager var, at de skulle være behjælpelige med at lave mad og servere ved festlige lejligheder. Så stod fru Strandager i køkkenet i kælderen, og Strandager serverede maden iført en særlig uniform med lang skødefrakke. Trods uniform og hele ceremoniellet var Strandager uimponeret. Ved en fest, hvor han serverede, havde han drukket en del slatter vin og var i løftet humør. Ovenfor trappen fra køkkenet var dansen i gang i spisestuen, som var rømmet til formålet. Strandager stod ovenfor køkkentrappen og iagttog, at der blev danset kvadrille, hvor de dansende skiftede partner under dansen. Pludselig får han lyst til at deltage i dansen. Han griber en dames hånd og siger til kavalieren: ”Der blev du sorteper!” og fortsætter rundt i dansen med skøderne flagrende efter sig. Episoden vakte stor moro, men Harald kommanderede den formastelige Strandager ned i køkkenet. Bagefter var der dog intet nag, og Strandager fortsatte i sit bijob som tjener så længe Harald levede.

Som en følge af Haralds karaktertræk kom han jævnligt i konflikt med andre. Andre mennesker fik uden omsvøb hans mening om dem at vide, og han var aldrig i tvivl om, at han selv havde ret, eller

Harald som frivillig løjtnant i den finske hær, januar 1940

at det var hans gudgivne opgave at retlede andre. Mange lod sig tromle ned og rystede bagefter på hovedet af hans facon, men der var også nogle, som ikke fandt sig i behandlingen. Adskillige gange endte hans uoverensstemmelser i retten, hvadenten det nu var sager om uenighed om økonomiske mellemværender, eller det kom af, at en disput var gerådet ud af kontrol. Der var flere tilfælde, hvor det var kommet til et korporligt opgør om et mellemværende, som endte i retten. Han førte ofte disse sager selv, dvs. at han mødte i retten uden sagfører. Jeg har ikke kendskab til, om det påvirkede sagerne i negativ retning, men ofte var det vel småsager, og det havde måske også betydning, at han derved sparede advokathonoraret. I advokat kredse var han kendt for, at når han mødte for sig selv, tog han, før sagen blev behandlet, ophold i rettens advokatværelse. Det så man skævt til i advokat kredse.

En ting var, at han kunne have kontroverser med forskellige fjernere stående mennesker, et andet er, at han også i forhold til sin egen far og bror kom ud i en økonomisk tvist, som endte i retten. I 1941 fremsætter Harald ønske om at overtage Kollerup efter de regler, som var nedfældet i skødet. Krigsårene havde givet gode indtjeningsmuligheder i landbruget, og Harald mente, at han nu kunne udrede de penge han skyldte dels sin far Niels, dels sin bror Carl. Der viste sig imidlertid at være uenighed om mellemværendet mellem parterne. Harald ville dels ikke anerkende, at han skyldte sin far et beløb på kr. 5000, dels mente han at have modregningsposter overfor Niels og Carl. Tvisten ender for retten, og Harald dømmes til at betale sin bror og far hvad han skyldte dem. Det var et forløb som udløste en del smerte og bitterhed, og som for den aldrende fader Niels var en bitter pille at sluge. Niels skriver til Harald i et af de mange breve om de økonomiske uoverensstemmelser: ”Hvornår giver du mig min fader stolthed tilbage?”

Krigsfrivillig

Den 30. november 1939 udbryder der krig mellem Sovjetrusland og Finland, idet finnerne ikke ville bøje sig for forskellige territoriale krav fra russisk side. Der var megen sympati for det lille Finland, som i begyndelsen af vinterkrigen havde held til at tilføje de russiske invasionsstyrker følelige tab, og fra svensk og dansk side etableres der frivillige korps til hjælp for den finske krigsindsats. Harald melder sig som frivillig krigsdeltager, og drager i vinteren 1940 til Finland som chef for et kompagni danske frivillige. Enheden begynder en intensiv krigstræning i en lejr ved Uleåborg i Nordfinland, hvor lejren regelmæssigt beskydes af russiske fly, men de når ikke at komme i krig, før finnerne må slutte fred den 12. marts 1940. Harald gav selv udtryk for, at han havde ventet ”at komme hjem i en konvolut”, og at dette udsagn ikke var helt mundsvejr kan man måske se af, at han forinden havde indrettet et mausoleum til urnebegravelse i borgbankens vestlige side på Kollerup. Han var en stor beundrer af den finske feltmarskal Mannerheim, som havde været hans øverste chef i Vinterkrigen. I snevejr og kulde optrådte han gerne i den finske hærsvinterpåkledning med pelsjakke, pelshue og lange læderstøvler.

Tvisten om arven efter Niels Mark

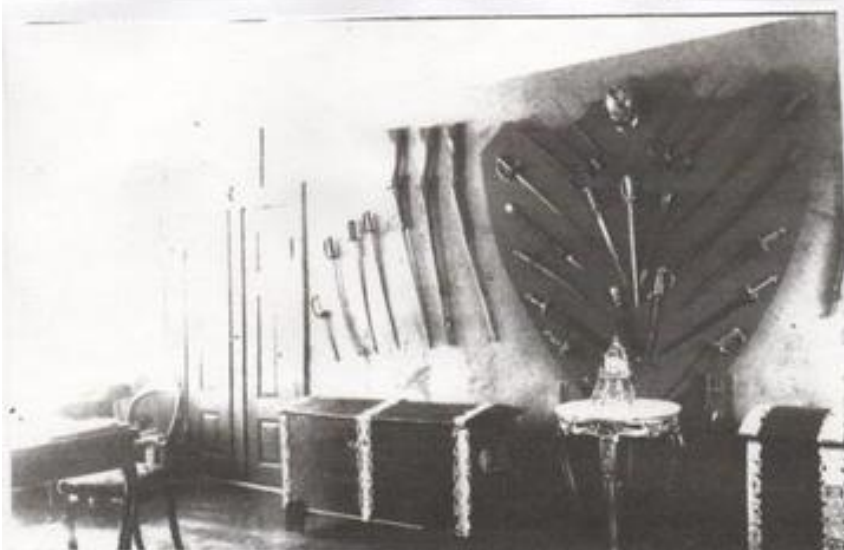
I sommeren 1941 får Haralds fader Niels et lettere tilfælde af blodprop i kranspulsåren. Han kommer sig ovenpå tilfældet men føler sig permanent svækket, og bestemmer sig kort efter for at beskikke sit bo. Selvom Harald er ældst, har Niels, efter de mange trakasserier i løbet af 30'erne, ikke rigtig tillid til ham, og har sikkert ment, at Harald var blevet hjulpet nok. Han tager kontakt med Carl og foreslår ham at overtage Svallinggaard til den pris man kunne overdrage en gård til mellem fader og søn, nemlig til 80% af den offentlige vurdering. Dette bliver Harald underrettet om, og Niels beder om hans accept af dispositionen. Reaktionen kommer hurtigt. Harald er aldeles ikke indforstået. Han henholder sig til en aftale fra 1918 om at han som den ældste skulle have Svallinggaard tilbudt først, og mener derudover at Carl erhverver gården for billigt (dvs. under handelsværdien), hvorved hans arvepart bliver formindsket. Niels mener ikke at have lovet, at Svallinggaard skulle overdrages til sønnerne i aldersfølge, men må vel give Harald ret i, at en

Vandmøllen set
fra vejen til
Selling

Dagligstue

Haralds arbejds-
værelse

overdragelse af gården til 80% af den offentlige vurdering til Carl er udtryk for en vis skævdeling. Han vil gerne prøve at forlige striden. Juridisk er han i sin ret til at gøre, som han har aftalt med Carl, men han vil gerne have ro i familien. Han beder sin nevø, landsretssagfører Kristian Søndergaard (søsteren Kirstines søn), om at mægle. Han taler med parterne, og det ender med at Harald accepterer overdragelsen mod, at det tinglyses på Svallinggaard, at skulle Carl eller dennes arvtagere ønske at sælge gården, skal den først tilbydes til Harald eller dennes arvtagere. Efter at Kollerup er overdraget til Harald, og efter at striden om Svallinggaard er løst, falder der ro over familieforholdet. Niels er lettet over at striden i familien er løst og brødrene Harald og Carl får langsomt opbygget et nogenlunde normalt familieforhold. Jeg har lyst til i dette tilfælde, at lade Haralds egen version komme frem. Under et besøg hos mig (Jørgen Mark) i København i 1963, diskuterede vi den pris jeg havde givet for Svallinggaard sammenholdt med den pris min far Carl gav for gården, og jeg berørte den strid der havde været om overdragelsen til Carl. Kort efter får jeg et brev fra Harald af 2. maj 1963, hvor han redegør for sit syn på sagen:

”Ved Skiftet i 1918 efter din Farmoder, blev Din Faders Arvelod, kr. 30.000 i Kreditforeningsobligationer og kr. 350 i kontanter, indsat i Overformynderiet, medens jeg gik med til, at min Arvelod, kr. 25.000, blev stående i Svallinggaard, mod at Fader oprettede et Testamente til fordel for sine Sønner, således at de skulle arve Gaarden i Aldersfølge til 30% under Handelsværdien. Desværre blev Testamentet ikke oprettet som Arvekontrakt, saa da Misse (Marie Mark) gennem 15 Aar havde bearbejdet min Fader til at ophæve Testamentet, gjorde han dette i 1933. Nu var banen fri for hende. Hun kunde blive siddende paa Gaarden i uskiftet Bo, hun kunde skifte med os, saaledes at hun først fik Halvdelen, og gaa i Arv med os om Resten, hvilket vil sige, at hun fik 4/6, og Gaarden vilde kun blive sat til Ejendomsskylden + Løsøre efter Skattemæssig Værdi. Dette forklarede jeg Faders gode Ven Dyrklæge Clemann, og jeg fik ham til at påvirke Fader, saa han ordnede sine Sager. Fader gik til Sagfører Bek, som opstillede et Testamente, efter Reglerne om, at Selvejrbønder kan disponere over en 1/3 til fordel for Gårdsarvingen, som nu var Carl Mark. Fader opstillede et Regnskab over alt, hvad jeg havde faaet, fra min Skolegang til hans tab på Attrupgaard, i alt ca. kr. 70.000. Sagfører Bek var ikke sikker paa, at dette var rigtigt, og vilde – for at undgaa Arvestrid – have mig til at godkende Regnskabet, som var aldeles urigtigt. Jeg maatte da til at grave gamle Checks frem fra Bjerringbro Bank og Landbobanken, hvorefter det fremgik, at Fader havde faaet alle sine tilgodehavender, selvfølgelig m.u.a. min Mødrene Arv og en Reservefondsobligation paa Kr. 10.000 i Attrupgaard.

Sagfører Bek sendte mig herefter et nyt Udkast til Testamente, som jeg rettede derhen, at jeg gav Afkald paa al Arv til fordel for min Søn Niels Aage. Svallinggaard blev overdraget til min Broder Carl paa meget billige Vilkaar, imod at mine Arvinger og jeg fik Forkøbsret. Misse fik en kontant sum, foruden de kr. 20.000 som jeg anerkendte som hendes Særeje + Aftægten. Resten skulle deles mellem Carl Georg og Niels Aage, men Misse skulle have Renterne mod at hun oprettede Testamente til fordel for Harald og Carl Georg minus et beløb på kr. 5000 til plejedatteren Aase. Ved Skødeoverdragelsen af Kollerup var der opstaaet en Strid om kr. 5000, som din Farfader hævdede at jeg skyldte ham. Kristian Søndergaard bilagde Striden ved at foreslaa Stataut. Revisor J.C. Nørgaard som Opmand. Han godtog Faders Regnskab med den begrundelse, at han kendte Fader som en redelig Mand, der aldrig kunde finde paa at snyde sin egen Søn. For at faa mig til at skrive under paa Testamentet, havde Fader lovet, at slaa en streg over de kr. 5000, derfor nægtede jeg at betale. Din Fader talte med Kristian Søndergaard om sagen, og han sagde, at juridisk hang jeg på hele Beløbet, og at jeg maatte opfylde mine Forpligtelser overfor Carl Georg, uden hensyn til, hvilke Aftaler jeg havde med Fader.

Harald og Gerda i havestuen.
Bemærk merskumspiberne.

Gerda og Niels Aage
ved Carls 50 års dag.

Harald med Grete ved Carls
50 års fødselsdag den 11/7-1951

I Oktober 1942 rammes Fader af en hjerneblødning, og jeg mente ikke der kunde ske noget før han blev rask. I Februar 1943 ringer din Fader til mig og spørger, om jeg vil betale det Beløb jeg var gaaet ind paa. Hertil svarede jeg nej, og få dage efter blev der gjort Arrest i Kollerup for hele Beløbet + kr. 4000 i Omkostninger. Det kunne og burde jeg have undgaaet, men den Gang syntes jeg, at jeg var blevet snydt og bedraget af min egen Familie, og jeg ønske ikke at have mere med dem at gøre. Jeg nægtede også at komme hjem til Svallinggaard i Paasken 1943. I Juni 1943 fik jeg et personligt Brev fra Fader, hvor han indtrængende bad mig komme, da han følte, at det bar mod Døden. Efter flere Dages svære Overvejelser drog jeg derhen, og det har jeg aldrig fortrudt. Under graad bad han mig om Forladelse for den Uret han havde begaaet mod mig; ikke alene med de kr. 5000, som han gav mig en Sparekassebog paa med det samme, men også fordi han havde forfordelt mig. Hvis han levede Høsten over, saa vilde han lave det saaledes, at de Penge som kom frem efter Testamentets oprettelse, skulde jeg faa ubeskaaret naar han faldt bort. Grunden til min Forfordeling var, at jeg kun havde et Barn, medens Carl havde 3 børn. Han vilde gøre sit til, at hans børnebørn fik samme Start. Dernæst ønskede han, at der skulde sidde en økonomisk uafhængig Proprietær Mark paa Svallinggaard, som Familien kunne samles om, og ty til i onde Stunder. Hvis jeg fortsatte på Kollerup, som jeg havde begyndt, kunde jeg ikke undgaa at blive en velhavende Mand, og saa syntes han, at han havde gjort det godt for begge sine Sønner. Nu var der tilbage, at faa dem til – ikke alene at leve i fred med hinanden – men også at hjælpe og støtte hinanden, thi den Familie som staar sammen er ikke til at slaa ned, mens den Familie som er splidagtig, er dødsdømt. Jeg gav ham det løfte, at jeg ville være en god Broder og Svoger, og det løfte gentog jeg, da jeg besøgte ham den 11. august 1943, og han var glad og taknemmelig da jeg tog af sted. Inden Morgen gryede var han Død i den Forvisning, at hans livsværk var lykkedes.

Saa godt som mine Evner strækker, har jeg holdt Løftet til min Fader. Det glædede mig også at din Fader, efter vor Faders Død, overlod mig Samlingen af Merskumspiber, selvom der intet var Aftalt herom. En Livsforsikring på kr. 20.000, som Fader havde, lod han Misse og mig dele.”

Som Harald skriver, døde Faderen Niels natten til den 12. august 1943. Sikkert lettet over at have fået talt ud med Harald, og i forhåbning om, at familien ikke alene ville holde fred, men også støtte hinanden. Gjorde de så det? Efter min mening ja. Harald hjalp Carl med at købe Iisgaard, og Carl hjalp 2 gange Harald med maskiner og mandskab, efter at en forpagter var gået fallit, og jorden trængte til behandling.

Selv efter at Harald havde overtaget Kollerup til fuld ejendom fortsatte han med at bortforpagte avlsgården samt de øvrige besiddelser, som hørte til godset. Han mente, at tilsynet med de forskellige forpagtninger gav ham nok at se til, desuden spillede det en rolle, at han ville være frigjort til at gøre, hvad han havde lyst til. Således fortsatte det i hans tid, kun afbrudt af 2 korte perioder, hvor han selv måtte overtage driften, fordi forpagteren var gået fallit. Ved siden af at passe og administrere godset dyrkede han sine andre interesser. En af dem var historie, som han havde sat sig godt ind i. I 1928 fik han i Randers Amts historiske årbog udgivet artiklen: Svallinggaard, som er en fremstilling af gårdens historie frem til 1928. I 1937 fik han trykt skriftet: Sønderjyllands historie i korte træk. Skriftet omtaler på 15 sider Slesvig og Holstens udviklede relationer til det danske rige. Endelig fik han i årene 1969 til 1971 i ”Østjydsk Hjemstavn” publiceret : Af en Herregaards saga (I-III), med undertitlen: ”Fra herremænd med gyldne kæder til diplomgrever med gyldne klæder”. På i alt 64 trykte sider skildrer han her Kollerups historie fra de ældste tider og frem til han overtog gården i 1931. De nævnte historiske skrifter omfatter kun, hvad der er blevet trykt i bogform. Harald var desuden forfatter til en lang række indlæg og læserbreve i aviserne, ligesom han også skrev et historisk skrift om Sostrup slot.

Nordøstlige hjørnetårn. I forgrunden ses voldgraven.

Vestgavl og vestfløj med svalegang.

Hovedbygningen efter ombygningen.
I midten kartovtårnet.

Samling af antikviteter var en anden interesse, som optog Harald. Interessen tog sit udgangspunkt i, at Harald og Gerda i 1931 rykkede ind i en stort set tom hovedbygning, som han med sin interesse for historie, og med sin ambition om at profilere sig som herremand, var ivrig for at kunne smykke med møbler, malerier og andre kunstgenstande som passede i de nye rammer. Ved ægteskabets begyndelse havde Gerda og Harald i bryllupsgave fra familien Selchau modtaget et møblement, som udgjorde kernen i deres bohæve, men i en 3-fløjet herregårds hovedbygning fyldte det ikke meget. Problemet var, at økonomien satte grænser for, hvor hurtigt anskaffelserne kunne foretages, men Harald var hele sit liv en flittig gæst i antikvitetshandlere, og fik da også, for relativt små penge, samlet et indbo som fik Kollerups hovedbygning til at fremstå som en herremands hjem. Det hjalp ham meget, at antikviteter i 30'ernes kriseår og under krigen var relativt billige, samt at de forholdsvis store møbler, som passede i de store rum på Kollerup, var billigere end andre antikviteter. Af særlige samlinger må nævnes samlingen af gamle merskumspiber samt samlingen af gamle militære våben, såvel skydevåben som blankvåben, som begge må vurderes som værdifulde. Malerisamlingen består mest af kopier af malerier af tidligere ejere, samt af malerier af Gerda og Harald samt af sønnen Niels Aage og dennes hustru af første ægteskab, Sheila Selchau-Mark, f. Heighton.

Interessen for at få Kollerups hovedbygning til at fremstå historisk gik ikke blot på indboet men også på den udvendige bygningsmæssige ramme. Ved overtagelsen i 1931 fremstod hovedbygningen i alt væsentligt som den så ud efter en ombygning i 1838, en trefløjet enetages hovedbygning med kælder og loftrum. Allerede i juni 1945 lader Harald opføre 2 hjørnetårne: 1 mod nordøst og 1 mod nordvest. På vindfløjen over tårnet mod nordøst står udspærret : HHM. Det har givet anledning til nogen undren, hvad det ekstra H skulle stå for. Per Hansen, Demstrup, foreslog at det skulle betyde: "Hans herlighed Mark". Harald oplyste aldrig selv, hvad han havde tænkt, men et gæt kan være: "Herren" eller "Hersen" (herredshøvding). Et andet hensyn var at skabe symmetri til vindfløjen på det andet hjørnetårn, som bærer Gerdas initialer: GRS (Gerda Riis Selchau). Hermed var ambitionen, om at omskabe Kollerups hovedbygning til den form, som borgen fra 1536 formodentlig havde, ikke fuldført. Efter mange overvejelser, og tilskyndet af det forhold, at husets mure, især mod vest, slog revner på grund af rystelserne fra den nærliggende dobbeltsporede banelinje, blev beslutningen i 1962, at den eksisterende hovedbygning skulle skalmures med en type mursten som minder om munkesten, samt at der i den forbindelse skulle opføres et trappetårn i 2 etager med fladt tag og murkrone, et Kartov tårn, således at bygningen kunne få et fællespræg, og med en styrkelse af murværket som en sidegevinst. Selvom formålet angiveligt var at føre udseendet tilbage til 1500-tallets borglignende hovedbygning, var det endelige resultat et kompromis mellem hvad økonomien og den eksisterende bygning krævede, men slet ikke noget dårligt kompromis efter min mening. Malmøhus var, ifølge et presseinterview i forbindelse med indvielsen, forbilledet for kartov-tårnet, idet denne bygning også var opført i 1536.

Sønnen Niels Aage begynder i 1935 sin skolegang i Hadsten Private Realskole, hvor han er vellidt af kammeraterne og går under navnet "manse". Harald har dog, tro mod sit mål om at opdrage Niels Aage til en herremand, den opfattelse, at drengen snarest muligt skal på Herlufsholm, hvor han formodentlig dels ville blive forment i den model, som blev andre herremandssønner til del, dels ville få et godt netværk indenfor de kredse, som han gerne så sønnen blive en del af. Det var ikke noget ønske fra hverken Niels Aage eller fra moderen, men Harald gennemtrumfede sin vilje. Fra og med 1. mellem begyndte Niels Aage på Herlufsholm. Han kendte ingen på stedet og han trivedes ikke med det system, hvor de ældre elever (præfekterne) opdrager og vejleder de yngre. Han led af hjemve og ville gerne hjem og tilbage til skolen i Hadsten, men Harald ville ikke høre tale om det.

Bro over åen set
fra Lerværket.

Lagerkælder ved
rejsegildet i 1948.

Motiv fra rejsegildet.
Harald nr. 2 fra venstre.

Først da Niels Aage blev indlagt med et blødende mavesår, indså han at han havde presset ham for hårdt. Niels Aage kom tilbage til Kollerup og afsluttede sin skole i 1945 med en realeksamen fra Randers Statsskole.

Kollerup Lerværk A/S

Ved et dræningsarbejde på Kollerup Østergaard under anden verdenskrig støder man på en forekomst af meget besværlig plastisk ler. Der indsendes en prøve af leret til undersøgelse, og den viser, at der er tale om lerarten bentonit, som har et meget højt indhold af rent ler. Bentonit kan bruges som bindemiddel ved fremstilling af støbeforme til jern og stål støbegods. Efter krigens afslutning tager Harald fat på at nyttiggøre denne forekomst af bentonit. Efter forskellige sonderinger dannes der et aktieselskab: Kollerup Lerværk A/S. Aktierne ejes dels af Harald, dels af broderen Carl. De 2 har tilsammen en majoritet. Resten ejes af familien Skaarup fra Julsminde teglværk, som har en teknisk viden om udvinding og forarbejdning af ler, endelig ejes en lille post af et ingeniørfirma i København, som skal stå for salget af Bentonitten. I 1948 bygges der en fabriksbygning mellem jernbanelinjen og Lilleåen vest for Kollerup. Bygningen er i 2 etager med ælteværk og rørmatricepresse i underetagen og tørre- og lagerrum i loftsetagen. Fabrikationsprocessen kan beskrives således: Leret udgraves i bakkerne nedenfor Kollerup Østergaard med en gravemaskine og læsses på tipvogne, som fører leret frem til fabriksbygningen. Her tippes leret af og kommer i en æltemaskine. Efter æltningen kommer leret i en presse som former leret til et rør af ca. 30 cm's længde, af udseende som ubrændte drænrør. Disse rør føres med en elevator til loftet, hvor de stilles på hylder til lufttørring. De tørrede rør styrtes ned i en knusemaskine, som knuser leret til et brunt pulver, bentonitten, som siden sækkes op til forsendelse. Selv for sin tid var anlægget fra starten et lavteknologisk anlæg. Til direktør for værket ansættes teglværkejer Skaarups søn. Fabrikken kører rimeligt de første år, men får ret hurtigt problemer med for høje omkostninger i forhold til, hvad produkterne kan hjembringe på markedet. Harald tildeles i 1950 Dansk Arbejdes initiativ diplom, for sine mange initiativer med at sætte produktioner i gang på egnen. I 1955 finder bestyrelsen, at man må spare på omkostningerne for at få et rimeligt overskud. Man enes om at afskedige direktør Skaarup og lader i stedet Harald føre tilsyn med driften. Dette skridt medfører, at familien Skaarup ønsker at afhænde sine aktier, som overtages af familien Mark. Med reducerede omkostninger går driften atter bedre, men ny teknologi i støberierne truer nu med at presse priserne på bentonit. I 1962 erklærer det Københavnske ingeniørfirma, som sælger produkterne, at de ønsker at frasige sig agenturet og sælge deres aktiepost. Der findes en ny agent og Harald overtager den ledige aktiepost, men fra nu af går det tilbage for værket som lukker sin produktion i 1965. De tomme bygninger står til de brænder i 1990'erne og nu er der kun fundamenterne tilbage til minde om Kollerup Lerværk.

Formand for Tolvmandsforening

Harald blev i 1949 valgt som formand for Randers Amts Tolvmandsforening, et hverv han bevarede i en lang årrække. Han var en aktiv og energisk formand, som sørgede for en lang række erhvervs-politiske møder i foreningens regi med væsentlige aktører på den politiske scene som foredragsholdere. Emner for foredragene var det, der optog det større landbrug i tiden. I forbindelse med disse møder sørgede han for god pressedækning, så det senere har været muligt at følge hans aktiviteter. En anden aktivitet som formand for Tolvmandsforeningen var at arrangere besøg på amtets herregårde. Herfra foreligger der også en del presseudklip.

Eksport af roer fra
Randers Havn.

Forhandling i
Sverige.

Hammar skjöld, Svärd, Harald, Terp og Winther

Jyske sukkerroedyrkere

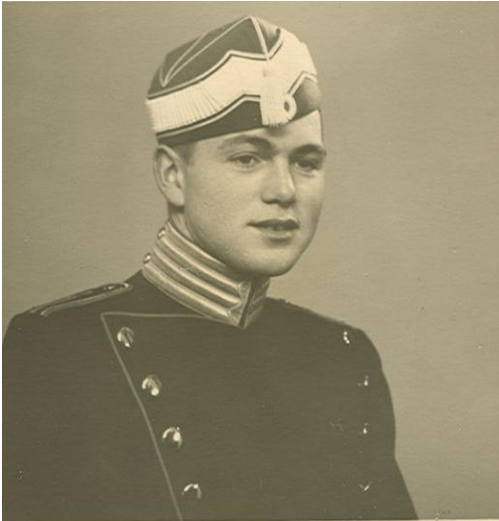
Haralds erhvervspolitiske arbejde som formand for Randers Amts Tolvmandsforening førte ham ind i debatten om, hvorvidt der burde oprettes en jysk sukkerfabrik. Debatten var opstået, fordi der på øerne blev talt om at oprette endnu en sukkerfabrik. En række jyske landmænd, heriblandt Harald, fandt sammen i ”Udvalget til oprettelse af en sukkerfabrik i Jylland” hvis formand blev Harald. Udvalget argumenterede for, at en eventuel ny sukkerfabrik skulle placeres i Jylland, så jyderne også kunne få mulighed for at dyrke en afgrøde med stort dækningsbidrag. De havde beregnet, at en sådan sukkerfabrik i Jylland ville kunne give et overskud på kr. 10 mill. pr. år. Sukkertilsynet beregnede imidlertid, at en sådan jysk fabrik ville få et underskud på kr. 7 mill. om året. De jyske landmænd forsøgte at presse sagen igennem politisk, men regeringen tog mere hensyn til Sukkertilsynets synspunkter, så der blev ingen sukkerfabrik i Jylland, idet sukkerproduktion er og har været en koncessioneret virksomhed. Men bestræbelserne for at få en jysk sukkerfabrik var en populær sag blandt jyske landmænd, så Harald, og udvalget for oprettelse af en jysk sukkerfabrik, fik megen sympati og en vis støtte fra Landboforeningerne og fra dele af det politiske spektrum. Da sagen blev behandlet i Folketinget, blev debatten nærmest afsporet af Aksel Larsen (MF) (K), som foreslog, at Sukkerindustrien blev nationaliseret. Handelsministeriet blev bedt om at regne på rentabiliteten af en jysk sukkerfabrik. De kom til en produktionspris pr. 100 kg på kr. 0,83 i Jylland mod kr. 0,70 på øerne (1950 priser).

De jyske landmænd med Harald i spidsen gav sig imidlertid ikke så let. Kunne det ikke lade sig gøre at få en jysk fabrik, kunne man måske blive avler til en udenlandsk sukkerfabrik. Harald tog kontakt med Svenska Sockeraktiebolaget, som var interesseret, og der blev sluttet en kontrakt mellem de jyske sukkerroedyrkere og den svenske fabrik. Der var megen hyldest til Harald for dette initiativ. Det første år (1950) var et prøveår, og der blev fra Randers, Grenå og Århus afskibet 80.000 t roer. Udover at dyrke roer havde de jyske landmænd også den hensigt at bevise, at sukkerroedyrkning i Jylland var rentabel. Første års levering gik godt, omend nogle af avlerne havde for ringe udbytte. Debatten om etablering af en jysk fabrik fortsatte i 1951 og der blev planlagt en fabrik til ca. kr. 40 mill., men heller ikke denne gang ville det lykkes, da Rigsdagens Sukkerudvalg satte sig imod. Imens fortsatte eksporten af roer til Sverige, men ikke alle var tilfredse. Dels kneb det med udbytterne, dels var man ikke tilfreds med prisen i Sverige, som lå under, hvad de danske Sukkerfabrikker gav. Endelig ville svenskerne ikke betale en bonus på roeleverancerne, som dyrkerne mente at have fået lovning på.

I marts 1953 trækker Harald sig tilbage som formand for de jyske sukkerroedyrkere til Sverige.

Niels Aage

Niels Aage begynder efter sin realeksamen i juni 1945 på en landbrugsuddannelse. Han har elevpladser på Svallinggaard, i Skåne, på Mejlgård og til slut på Thomasminde. I maj 1948 indkaldes han til Livgarden. Under tjenesten udtages han til at gennemgå Fodfolkets Kornetskole på Kronborg og udnævnes i april 1949 til kornet. Efter geledtjeneste i Livgarden udtages han i oktober 1949 til at gennemgå Fodfolkets Løjtnantsskole på Gurrehus. Han afgår i april 1950 fra Skolen som Løjtnant af reserven, og forretter geledtjeneste i Livgarden frem til november samme år. Fra 3/11 1950 påbegynder han et 7 måneders landbrugsskoleophold på Lyngby Landbrugsskole, som sin far og sin farbror. Resten af året 1951 tilbringer han på farmen Lilley Green Hall i nærheden af Birmingham i England. Under dette ophold sker der to væsentlige ting for ham: han møder Sheila Heighton fra Alvechurch, som han forelsker sig i, og han bliver opmærksom på de

Sheila og Niels Aage
1953

muligheder der er for at drive landbrug i Kenya. Inden året er omme har han forlovet sig med Sheila og fået plads i Kenya hos en dansk farmer der.

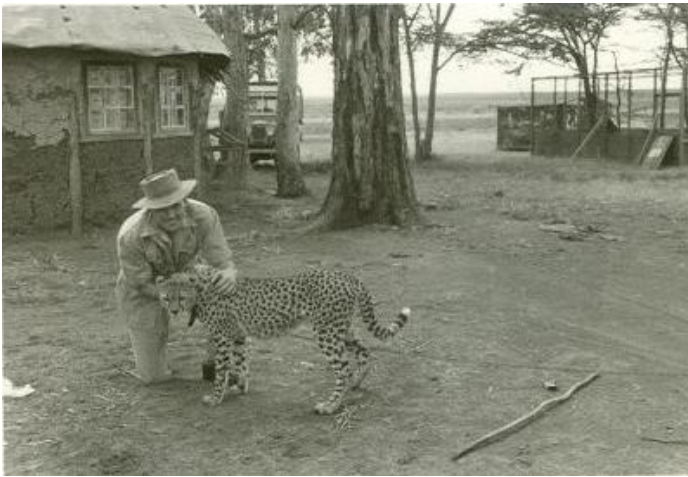
Han drager til Kenya alene, idet han med Sheila har aftalt, at han skal undersøge muligheden for at få et job, som giver mulighed for, at de kan gifte sig og sammen bo og arbejde i Kenya. Det lykkes for ham, han vender tilbage til Europa med et nyt job som assistant manager på en farm i Rift Valley, ejet af Lord Edgerton. Med baggrund i dette job aftaler han giftermål med Sheila, og brylluppet skal stå på Kollerup den 24. januar 1953.

Det ligger på forhånd klart, at Harald ikke er begejstret for Niels Aages valg af brud. Han havde håbet på, at Niels Aage ville finde sin hustru inden for det større landbrugs kreds og helst én med en adelig baggrund. Skulle det endelig være en fra England, skulle det helst være en med penge eller blåt blod, allerhelst begge dele. Det vidste Niels Aage udmærket, og den første han gik til med sine planer var ikke sin far, men sin farbror Carl, som han havde et godt og fortroligt forhold til. Harald accepterede dog sønnens valg, og gik straks i gang med at arrangere et flot bryllup for sin søn og svigerdatter. Brylluppet var lidt mere kompliceret end normalt, da bruden var af den romersk-katolske tro. Vielsen, som foregik i Kollerup kapel, måtte derfor foretages af en katolsk såvel som af en protestantisk præst. Gæsterne omfattede brudens nærmeste familie, medens brudgommens side var repræsenteret af såvel familie som venner af Harald og Niels Aage. Kort efter brylluppet rejste brudeparret til Kenya for at tiltræde det nye job.

Turen til Afrika

Med en søn og svigerdatter i Afrika bød der sig for Harald og Gerda en oplagt mulighed for at arrangere en rejse derned, og den lejlighed lod de ikke gå fra sig. I begyndelsen af november 1953, hvor Harald er 54 år gammel og Gerda er 49, tog de med toget fra Hadsten via Hamborg, München, Luzern til Milano. Herfra gik turen via Parma, Bologna til Rom, hvor de gjorde ophold for at se på den evige Stad. Rejsen er fastholdt i en rejsedagbog, så den kan følges ret minutiøst. Fra Rom gøres der udflugter til Sorrento, Napoli og Capri, og efter at have taget de klassiske seværdigheder i øjesyn går turen nordpå til Venedig, hvorfra de den 15/11 tager en båd til Mombasa. Undervejs lægger skibet ind i Brindisi og fortsætter gennem det græske øhav og Den Korintiske Kanal videre mod Port Said. Undervejs gøres der notater om oplevelser om bord, og under hele rejsen blev familie og venner holdt underrettet om oplevelserne ved breve, som blev cirkuleret i familie og vennekredsen. Den 28/11 passeres Aden, og efter et ophold i Mogadishu nås Mombasa den 30. november. Fra Mombasa går turen videre med tog til Nairobi, hvor de indlogerer sig på New Stanley Hotel, medens de venter på at få kontakt med Niels Aage. Mau-Mau opstanden i Kenya sætter sit præg på dagligdagen, og europæere må bære sig forsigtigt ad, når de færdes i landet. Efter nogen besværligheder ankommer Harald og Gerda til Farmen Cedar Mount i nærheden af Naivasha kl. 23 den 4. december. Det havde i 1954 været muligt at flyve fra København til Nairobi, men dels var det dyrt, dels passede den valgte rejsemåde bedre til Haralds opfattelse af, hvorledes man kom standsmæssigt frem, og endelig må man betænke, at Harald og Gerda på det tidspunkt aldrig før havde været i Sydeuropa, så når de skulle den vej, var disse ”omveje” værd at tage med.

Harald og Gerda glæder sig over gensynet med Sheila og Niels Aage, og ikke mindst over, for første gang, at se deres 2 måneder gamle barnebarn, en dreng. De begejstres også over farmens smukke beliggenhed, ved foden af et bjerg med udsigt over Naivasha søen, over de eksotiske vækster og over det rige dyreliv. De tager rundt på farmen for at sætte sig ind i driften og for at blive kendt med de ledende medarbejdere. De prøver også at vænne sig til, at hvide mennesker må gå med skydevåben overalt, for ikke at blive et for nemt offer for mulige Mau-Mau terrorister. Selv

Sheila, Niels Aage og
Sønnen Harald Paul +
diverse tamme, vilde dyr.

Harald i Afrika
1953

ved spisebordet dækkes der op med pistol, da der er erfaring for, at tjenestefolk kan overfalde deres herskab under måltiderne. Harald og Gerda kommer også i sving som en slags ”barfods-læger”, fordi farmens afrikanske ansatte kommer til dem (som til Niels Aage og Sheila) med deres små skavanker for at modtage medicinsk behandling.

Efter at have vænnet sig til klimaet tager Harald på jagt med Niels Aage, og glæder sig over det store udvalg af vildt som præsenteres. Niels Aage er udrustet med riffel og Harald med haglbøsse. Niels Aage skyder Thomson gazeller og impalaer og Harald nedlægger perlehøns og franko-liner (agerhøns).

Kort før julen 1953, under en jagt, opdager Harald, at en afrikaner har skjult sig i en busk i terrænet rundt om farmen, han råber den fremmede an og ser ham flygte medbringende noget, som ligner et våben. Han opfordrer ham til at standse, men da han fortsat løber bort, afgiver han 2 skud mod ham med haglbøssen. Han kan se, at skuddene har ramt, men personen forsvinder. En hurtig undersøgelse viser, at der ikke mangler nogen af farmens ansatte. Hændelsen blev meldt til politiet, som senere oplyste, at man havde fået melding om en bande på 5 Mau-Mau medlemmer i nærheden.

Julen fejres på farmen iført smoking med pistol i bæltet. Juledag er der barnedåb for barnebarnet i kirken i Naivasha, han døbes Harald Paul Selchau-Mark. Selvom det er en urolig tid bliver der holdt en julefrokost for de nærmest boende danskere. Selskabet omfatter bl.a. den danske generalkonsul Husted-Andersen samt vennerne Ole Bøgh og Jørgen Maarup med flere.

Under dagbogsnotaterne for 31/12 1953 gør Harald sig bekymringer for Niels Aages mentale balance, fordi han mener han opfører sig hysterisk og kolerisk. Jeg har forelagt dette for Sheila, og hun bekræfter min mistanke om, at efter en måneds tæt samvær er nerverne slidt lidt tynde af at have ”fremmede mennesker” så tæt på sig. Harald begynder også at tænke på, om alt nu går som det skal derhjemme. Løsningen bliver, at det forsøges at arrangere nogle safarier (rejser), hvor Harald oplever noget af Afrika uden at ligge hjemmet på Cedar Mount til last.

Safari mod syd

Efter en kort jagtsafari i omegnen af Cedar Mount sammen med Niels Aage fra 9. til 14. januar, påbegyndes planlægningen af en længere safari gennem Tanganyika, Nordrhodesia og Sydrhodesia til Victoriavandfaldet og tilbage til Kenya. Deltagerne i safarien er foruden Harald, generalkonsul Husted-Andersen, Nairobi, general manager Sigvald Nyhus samt en afrikansk chauffør, kok og mekaniker ved navn John. Deltagernes sammensætning synes at være velvalgt. Husted-Andersen må gennem sin tilknytning til diplomatiet formodes at være i stand til at klare eventuelle problemer ved grænserne, og de øvrige deltagere har den fornødne praktiske erfaring med safarier. Transportmidlet er en lukket 4 personers personbil, som tilhører Husted-Andersen. Den 18. januar 1954 mødes deltagerne i Nairobi, og efter en frokost på New Stanley Hotel går turen mod Arusha i Tanganyika. Undervejs i Amboseli game reserve ser de store flokke af giraffer, zebraer, antiloper og gnuer som græsser på sletten. Turen går videre mod Dodoma og til Iringa, og de når den 21/1 til Mbeya i det sydligste Tanganyika. Undervejs på turen tager Harald mange fotografier med et lille ”Boy” kamera uden indstillingsmuligheder. Mange af disse fotografier skulle senere vise sig at blive forbløffende gode, og er med til at illustrere turens oplevelser. Fra Mbeya går turen ind i Nordrhodesia (det nuværende Zambia) mod Impika. Undervejs i Nordrhodesia ser de på de vel-drevne farme ejet af hvide kolonister. Den 22/1 når de Lusaka, og krydser dagen efter Zambezi-floden på vej mod Salisbury (nu Harara) i Sydrhodesia (det nuværende Zimbabwe) som nås

Husted-Andersen
og John

Husted-Andersen
og Nyhus

Harald ved
Zambesii-floden

den 24/1. Undervejs beundres de veldrevne farme. I Salisbury besøges en lokal brygger, som også ejer en farm, og gennem dette bekendtskab besøges en række landbrug på egnen, som ejes af hvide kolonister. Landbruget omkring Salisbury gør stort indtryk ved sin frodighed og de store muligheder det frembyder. Først den 31/1 forlades Salisbury med retning mod Umtali ved grænsen til Portugisisk Østafrika (nu Mozambique). I omegnen af Umtali besøges en portugisisk ejet farm, som dyrkede grøntsager med kunstvanding, som tillader høst 2 gange om året. Fra Umtali sættes kursen mod sydvest, og den 2/2 når de Fort Victoria, hvor de indlogerer sig på Sheppards Hotel. Dagen efter ser de Zimbabwe ruinerne, som er resterne af en by med paladser bygget af sten, med brolagte veje og gader alt sammen fra 1400-tallet. En usædvanlig byggemåde for afrikanere. I omegnen af Fort Victoria ser de også på landbrug. Fort Victoria ligger på en frugtbar højslette med mange store farme. De får lejlighed til at besøge en farm ejet af en dansk bagermester ved navn Nellemann på vejen fra Fort Victoria til Bulawayo. Den 6/2 ankommer de i Bulawayo, hvor de indlogerer sig på Hotel Victoria, et stort flot hotel med mange notabiliteter blandt gæsterne. Dagen efter går turen mod byen Livingston tæt ved Victoria vandfaldet. Her ser de stedet, hvor Zambezi floden styrter 100 m ned over en bredde på hen imod 2000 m med en øredøvende larm. På vejen tilbage fra vandfaldet er de ude for et biluheld. En bolt i styretøjet på bilen springer medens de kører med en hastighed på 40 miles/t og bilen kører i grøften. Udover mindre knubs slipper alle heldigt fra uheldet. Det viser sig imidlertid vanskeligt at få repareret bilen hurtigt, så deltagerne beslutter den 15/2 at lade chaufføren John blive ved bilen til den er repareret, meden de selv tager hjem til Kenya.

Safari ind i Congo

Tilbage på Cedar Mount påbegynder Harald – tilskyndet af resten af familien – planlægningen af en ny safari, hvor også Gerda skal være med. Denne gang skal turen gå vestover til Uganda, Ruanda, Congo, Burundi, Tanganyika og derefter tilbage til Kenya. Som transportmiddel har Niels Aage skaffet en brugt lukket personbil (en forhenværende taxa), og det er atter lykkedes at få chaufføren John, som kørte på den sydgående safari, til at være chauffør, kok mv. Som fjerde person i bilen deltager en ung, dansk landmand, Jørgen W. Maarup, som allerede et stykke tid har arbejdet i Kenya som manager.

Den 10. marts 1954 kører de fra Cedar Mount mod grænsen til Uganda, og har første stop på en farm ved Kitale, for foden af Mount Elgon, tilhørende danskeren William Heilbuth, som på det tidspunkt havde virket i knap 30 år i Kenya, og som var nestor blandt de danske landmænd i Kenya. Han drev i området ved Kitale en farm på i alt 440 ha, hvoraf 40 ha var med kaffe. Efter opholdet i Kitale krydser de grænsen til Uganda ved Tororo og fortsætter mod Jinja, hvor de krydser Victoria Nilen og ser Victoria parken. Fra Jinja går turen videre til Kampala og vestpå til Edward søen. Her besøger de Elisabeth parken og krydser en af Nilens bifloder på vejen mod Congo. Efter et ophold i det østligste Congo går turen mod syd til Ruanda og Burundi, herfra videre mod nord gennem Tanganyika tilbage til Kenya. På denne rute aflægges endnu et besøg hos en dansk landmandsfamilie, nemlig hos Axel og Gertrud Langballe i Bukoba ved Viktoria søen. Axel Langballe er en bekendt fra Randers, idet han er søn af overlæge Langballe, Randers. Herfra går turen videre til Kitale, hvor man den 26. marts atter besøger William Heilbuth inden safarien ender på Cedar Mount.

Jørgen W. Maarup har velvilligst stillet følgende erindringer til rådighed for denne biografi:

W. Heilbut tager
imod på sin farm

Gerda ved
Murcheson Falls

Harald sammen med J.W.
Maarup på inspektion til hest

”Det begyndte med, at jeg besøgte Kollerup for at få nogle oplysninger om Niels Aages engagement i Kenya, inden jeg selv rejste derned. Jeg blev vel modtaget og efter en god middag blev Gerda og tante Musse beordret til at spille bridge med mig. Gerda sagde: Ved du hvad Harald, jeg er lidt træt! Hertil svarer Harald: Vi spiller bridge med løjtnant Maarup! Sådan går der et par timer, pludselig smider Harald kortene og siger: Gerda! Spillet er forbi, du kan nu gå i seng.

Medens jeg er i Kenya skal barnebarnet Gerda døbes. Jeg er inviteret, bl. andre sammen med Heilbut. Efter dåben sidder vi og slapper af inden middagen. Sheila siger til Niels Aage: Jeg har nogle ærinder i Nairobi i morgen, vil du køre med? Harald bryder ind og siger: Det er ikke så godt, jeg havde regnet med at bruge bilen i morgen. Det er mere end Sheila vil finde sig i, hun skælder Harald hæder og ære fra, og går ud i køkkenet og smækker døren efter sig: Harald må her kapitulere, men siger henvendt til Niels Aage: Min søn, det vil jeg sige dig, du må lære at tøjle din hustru! Stemningen var unægtelig lidt trykket.

Når jeg havde fri fra mit job besøgte jeg ofte Sheila og Niels. I den forbindelse red jeg ofte ture med Harald Mark, og jeg må sige, han havde læst meget om Afrika, om negerstammerne, deres kultur og meget mere, så det var spændende ture.

Inden jeg rejste hjem, spurgte Mark, om jeg ville med på en tur gennem Uganda, Tanganyika og ind i Belgisk Congo, som det hed dengang. Det blev aftalt, at jeg skulle være kasseimester, betale alle regninger, og senere modtage 2/3 af beløbet. Når jeg nævner det, skyldes det, at da opgørelsen skulle finde sted kneb det med Marks penge. Efter nogen diskussion blev løsningen, at Mark modtog alle mine kenyanske pund, som jeg havde optjent dernede, og så skulle jeg modtage modværdien i danske kroner, når de kom hjem. For en ordens skyld modtog jeg da også pengene senere, men Mark undlod ikke at gøre opmærksom på, at han venligst havde skaffet mig af med mine kenyanske pund. Så vidt jeg husker, kørte vi en halv snes dage. Mark og jeg skiftedes til at køre, og Gerda sad bagi. Den sorte chauffør kørte aldrig. Niels havde fremskaffet en slags gammel taxa med glaserede bag forsæderne. Når Gerda og jeg sad bagi, sagde hun ofte til mig: Maarup! Træk glassene for, så kan vi sidde og have det lidt hyggeligt for os selv. Det var sådan, at Mark talte hele tiden, det kunne let blive trættende. Om aftenen indlogerede vi os på tilfældige hoteller eller lodger, og hver aften skulle vi spille bridge, uanset hvor træt Gerda gav udtryk for at være. Under vejs besøgte vi også Heilbut på hans kaffefarm. Han havde 2 små gæstehytter, hvor vi skulle indlogeres. Mark siger: Min kone snorker en hel del, Maarup. De er ung, De må sove i rum med min hustru! Det protesterede jeg dog imod, så planen droppes. Den samme Heilbut blev, under et besøg i Danmark, af Mark beordret til at drage omsorg for, at Niels Aage og Sheila snarest mulig fik bragt en arving til verden. Heilbut rejser tilbage til Kenya, og efter kort tid skriver han: Godsejer Mark! Min mission er lykkedes, Sheila er gravid!

På en af turene, hvor Mark kørte, lå der et ældre bøffelgevir langs vejen. Det ”klenodie” skal vi have med, siger Mark. Med chaufførens hjælp søges det anbragt i bilen. Der er ikke plads i bagagerummet. Så kan det stå inde ved siden af Gerda, siger Mark. Det forsøges, men lader sig heller ikke gøre. I stedet bliver det bundet i et reb så det kunne slæbe efter bilen. Det vakte nogen opsigt i de små landsbyer, og det var ikke få af de mindre børn, der vilde af jubel forsøgte at indhente den specielle souvenir. Ved næste stop udbryder Mark: Hvor fanden er hornet? Heldigvis var rebet slidt over - en god løsning!

Efter regn var føret ofte meget dårligt på de primitive jordveje. En dag Mark kørte, og sagt i al frimodighed var han bestemt ingen ørn til at køre bil, kørte han uhjælpelig fast i mudderet. Irriteret sprang han ud af bilen, og da der ikke var noget brugeligt værktøj, gik han i gang med at fjerne pløret om hjulene med de bare hænder. Som det ofte ses på de kanter, var der i løbet af kort tid kommet mange sorte til, som samlede sig om køretøjet. Sjældent havde de oplevet et så specielt syn. Først at en hvid mand som påtog sig fysisk arbejde, og så tilmed arbejdede i det bare mudder. Det var for stærkt! De lo, så de måtte holde sig på maven. Ikke én havde i sinde at hjælpe til, dertil

Marie Kristine Madsen (Rie)
i sygeplejerskeuniform 1957

Rie i august 1964 med børnene:
Carl Peter, Marie Margrethe (Perle)
og Kristian (på armen)

var optrinnet for morsomt. Alt imens Mark i sit ansigts sved skældte dem ud på en blanding af dansk og engelsk. Han råber til mig: Maarup! Prøv da for fanden at få dem til at hjælpe til. Det lykkedes mig, og i løbet af et øjeblik havde 20 par hænder bilen fri. Men som han så ud med mudder fra top til tå. Undertøjet blev vasket i et nærliggende vandløb, men den stakkels Gerda måtte høre rigtig meget for, at hun ikke havde en ekstra undertrøje parat. Han måtte tilmed lide den tort, at iføre sig en af Gerdas undertrøjer. Den sorte chauffør fortrak ikke en mine, trods det at han og vi andre var lige ved at eksplodere.”

Tilbage på farmen Cedar Mount bliver Harald syg, angiveligt efter et insektstik, og ønsker ikke at blive behandlet i Kenya, men vil hjem til behandling i Danmark, hvor der reserveres plads til ham på Ebeltoft sygehus. Gerda vil dog gerne fejre sin 50 års fødselsdag den 10. juni 1954 sammen med Niels Aage, Sheila og sit barnebarn, Harald. Harald vender hjem i slutningen af april og kommer til undersøgelse på Ebeltoft Sygehus. Han har imidlertid undervejs fået det bedre, så efter undersøgelse og behandling i Ebeltoft vender han hurtigt hjem til Kollerup.

Turistrejser af den længde var en sjældenhed i 50'erne, hvor de fleste startede deres turistliv med en bustur til Harzen, derfor var der opmærksomhed om Haralds hjemkomst. Han gav interviews til forskellige blade, hvor han især priste forholdene i Rhodesia, og opfordrede danske landmænd til at interessere sig for en gerning der. Han tog også ud og holdt foredrag om sine oplevelser i Afrika. Han kunne i den forbindelse støtte sig til et stort antal fotografier fra turen.

Rie

Hjemkommet til Kollerup ansætter Harald Oberstinde Hartnack som husbestyrerinde, indtil Gerda vender hjem fra Afrika. I juni måned får han besøg af en tidligere ung pige i huset, Marie Kristine (Rie) Madsen (20 år), som netop har afsluttet Pinsemissionens bibelskole. Dette besøg skal vise sig at blive skæbnesvangert for dem begge. Rie og Harald taler godt sammen og diskuterer bl. a. religiøse og filosofiske spørgsmål. Rie betages af Harald og det bliver til flere besøg på Kollerup medens Rie går på sygeplejeskole i Århus. Betagelsen udvikler sig til en forelskelse, og de indleder et erotisk forhold, som Harald selv betegnede som vanvittigt, da han kunne være Ries far. Men, som han forklarede i et brev til mig fra 25/8 1964, ”er kærligheden blind, og kender ikke forskel på alder, stand eller køn”, og forholdet resulterer i en graviditet, som Rie beslutter at gennemføre. Harald forklarede i brevet, at han ikke troede, at han kunne blive fader til flere børn, men da han altid havde følt det ”uretfærdigt” at han kun havde fået et barn, støttede han Ries beslutning om at føde barnet, som kom til verden den 8/4 1959 og får navnet Carl Peter Haraldsøn Madsen. Harald køber et hus til Rie i Krusemyntegade 16 i København, umiddelbart før Carl Peter fødes. Rie har arbejde som sygeplejerske på Blegdams Hospital. Han besøger Rie og barnet når han har eller kan gøre sig ærinder i København. Disse besøg resulterer i flere børn, således føder Rie den 4/4 1961 Harald en datter, som døbes Marie Margrethe Haraldsdatter Madsen, og den 17/6 1964 en søn, som kaldes Jens Kristian. De fleste kan forstå, at et sådant forhold kan resultere i ét barn, sværere er det at forstå, at Rie og Harald sætter yderligere børn i verden med de meget vanskelige samlivs forhold som var virkeligheden. Forklaringen må nok søges i den drømmeverden som Harald fremmanede for Rie. Harald var som sagt glad for børn og var meget stolt af sine 3 særkuldbørn, som han besøgte i København, så tit han kunne. Rie var ked af at bo i København og drømte om at bo på landet og være fri for at arbejde, blot passe børn og hjem. Harald havde en drøm om at installere Rie og børnene i et hus på Djursland ved Dystrup sø, som han, før det overhovedet var opført, kaldte Dystrupholm, og så kunne Gerda bo på Kollerup, og han selv kunne så dele sin tilværelse mellem disse 2 boliger. Harald får købt jord ved Dystrup sø, men bliver nægtet byggetilladelse.

Krusemyntegade 16,
Ries bopæl fra 1/4 -1959
Og til hendes død.

Carl Peter i 1964.
Billede fra børnehaven
i Kongens Have.

Perle i 1964.
Billede fra børnehaven
i Kongens Have.

Med dette afslag brister drømmen om huset på landet for Rie. Udsigten til fortsat at skulle sidde i en lejlighed i København med de små børn går hende på. Samtidig møder hun en afvisende holdning fra sin bror, som også bor i København. Han skal have sagt, at han ikke kunne se hende hos sig, når han havde gæster, fordi de ville skamme sig over hende. Så oven i det daglige slid med at gå på arbejde og passe 3 små børn kommer også et psykisk pres. Familiens og omgivelsernes afvisning af hendes forhold er en ting, men håbet om en bedre tilværelse med børnene på landet brister også. Rie søger tilbage til Pinsemissionen i håbet om gennem dette fællesskab at få styrke til at stå sin hårde tilværelse igennem. Den løsning som trosfællerne i Pinsemissionen peger på er den samme som broderen råder hende til, nemlig at afbryde forholdet til børnenes far, Harald. Dette prøver Rie at gennemføre, men hun kommer under pres fra Harald, som insisterer på i det mindste at måtte se børnene. Hun er således under pres fra flere sider, og på hendes arbejdsplads har hun heller ikke noget godt forhold til kollegerne. I 1963 reagerer hun ved at få en angstpsykose, som medfører indlæggelse på en lukket afdeling på Rigshospitalets psykiatriske afdeling i en måned. Harald taler med overlægen på Rigshospitalet som siger: ”Hvis De vil fru Madsens vel, afbryder De Deres samliv med hende”. Efter udskrivelsen fra hospitalet tager Rie hjem til Krusemyntegade og genoptager sit liv som moder og sygeplejerske. Hun prøver konsekvent at forhindre Harald i at besøge sig og børnene, for at efterkomme de råd, hun har modtaget fra omgivelserne incl. sygehuslægen. Harald føler sig magtesløs. Han er bekymret over udviklingen og føler at indflydelsen fra Pinsemissionskredsen og Ries bror stiller sig i vejen for hans kontakt med Rie og børnene. Da han ikke selv må besøge dem får han den tanke, at han måske kan få lov at sende en anden, som kan se og høre, om alt går vel. Denne anden bliver brodersønnen, Jørgen Mark, som på det tidspunkt er sekretær i Landbrugsraadet og bor i København, og som Harald den 25/8 1964 beder om at aflægge et besøg og melde tilbage. Jørgen besøger efter aftale Rie den 8/9 og har en samtale med hende. I et brev til Harald fortæller han, at børnene og hjemmet ser pæne ud, at Rie har oplyst, at hun kun kommer sammen med sin bror og den apostolske menighed, samt at hun gerne vil til Jylland at bo. Jørgen anbefaler Harald at bistå med at finde en bolig i Jylland, en tanke Rie ikke er afvisende overfor, selvom hun er betænkelig ved atter at skulle komme i et afhængighedsforhold til Harald.

Harald har overfor sin advokat i København, Ib Qvist, fra Kristian Søndergaards Advokatfirma, tilkendegivet, at han gerne ville finansiere Ries køb af et hus i Silkeborg, men det blev aldrig til noget. Måske har Rie været utryk ved at komme nærmere på Harald og hans indflydelse. Hendes frustration og ensomhed samt omverdens pres når et højdepunkt, hvor hun beslutter at tage sit eget liv, uanset at den yngste søn, Jens Kristian, kun er et halvt år gammel. Det indikerer, at hun må have følt sig stærkt presset og har været psykisk ude af balance. Hvem vil ellers overlade sine små børn til en uvis skæbne?

Den 26/1 1965 om morgenen begår hun selvmord ved at åbne for gassen i sit komfur i køkkenet på 1. sal. Børnene var alle på 2. sal, men kunne, da de vågnede, ikke komme ind i køkkenet fordi døren var låst. Børnene forsøger forgæves at banke og kalde; de ved at moderen er i køkkenet og at noget er helt galt. På et tidspunkt kommer underboen, Kamma Midtgaard, til og alarmerer politiet. Fru Midtgaard oplyser overfor politiet om eksistensen af broderen, Overassistent Jens Madsen, som kontaktes. Fru Midtgaard følger derefter børnene i børnehaven i Kongens have. Ries søskende tilkaldes af politiet samme dag, men ingen af dem ser sig i stand til at påtage sig ansvaret for børnene. Børnene anbringes derfor indtil videre på et børnehjem, og Harald bliver holdt i uvidenhed om hændelsen. Efter nogen tids overvejelser beslutter de offentlige myndigheder i samråd med Ries søskende, at børnene skal bortadopteres. Det ældste barn, Carl Peter, er da knapt 6 år gammel, medens Marie Margrethe (Perle) er er knap 4 år gammel og den yngste Jens Kristian er et halvt år.

Kristian, Perle og Carl Peter.
Billede fra sept. 1992.

Kristian, Perle og Carl Peter.
Billede fra nov. 1998.

Man vil gerne have, at alle børnene kommer til den samme plejefamilie, men det viser sig at være svært. Det er lettere at finde plads til de yngste, og til ét barn af gangen, men det lykkes for vennerne i Pinsemissionen at finde en familie indenfor kredsen, som vil have alle tre børn. Børnene bliver adopteret af en landinspektørfamilie i Slagelse ved navn Eva og Karl Jeppesen. De har ingen børn selv, og adopterer alle børnene. Børnene ændrer således under adoptionen efternavn fra Madsen til Jeppesen, og mellemnavnet Haraldssøn /Haralddatter falder bort.

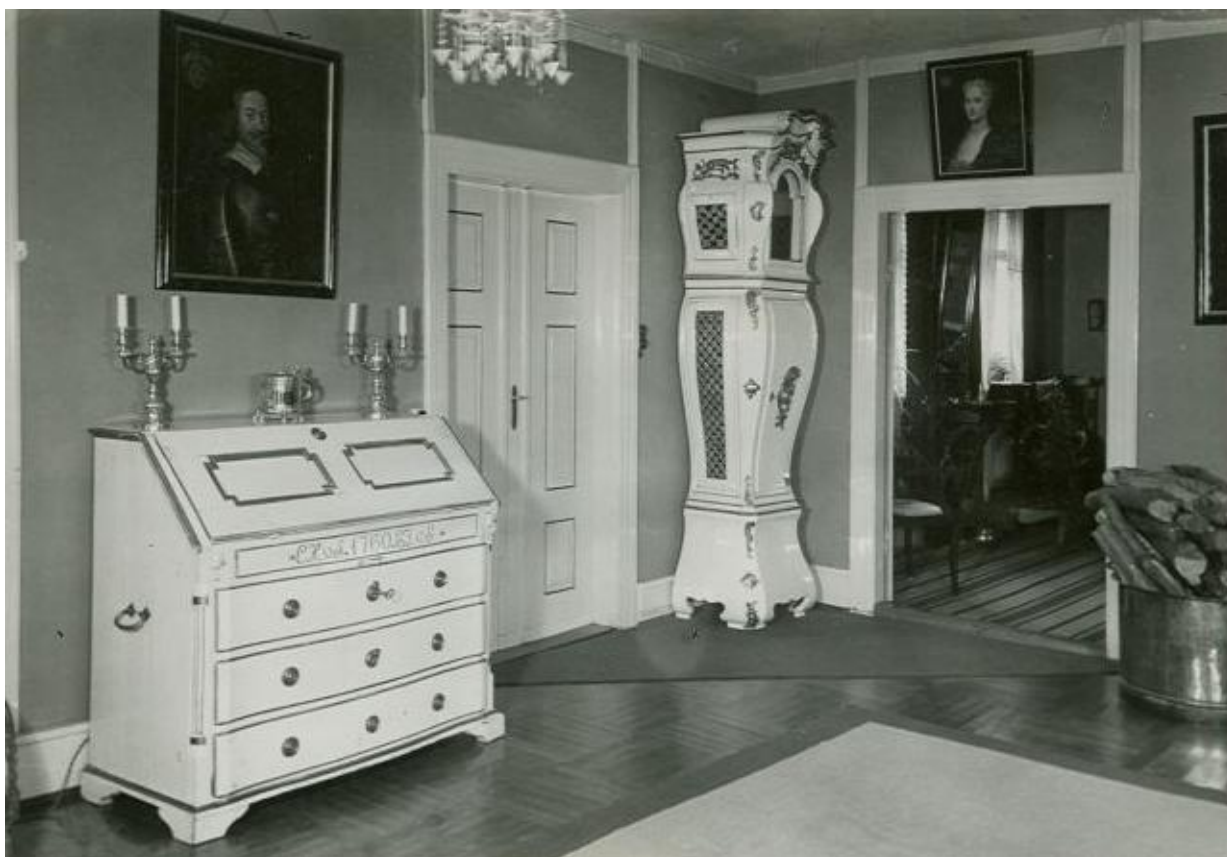
Familien Jeppesen er efter børnenes udsagn en religiøs familie med krav til børnene om at underordne sig meget indskrænkende husregler. F. eks indespærres børnene i kælderens på huset i Slagelse, når plejeforældrene skal ud. De 2 ældste har svært ved at finde sig tilrette i familien Jeppesen, medens det går lettere for den yngste, Jens Kristian. De 2 ældste, Carl Peter og Perle er gamle nok til at huske moderen og hjemmet i Krusemyntegade, og vantrives under den strenge hustugt. Samtidig bærer de på traumer i forbindelse med moderens død og faderens fravær. Faderen, Harald, blev i forhold til børnene omtalt som gudfader, velsagtens for at forklare den store aldersforskel mellem moderen og faderen (35 år), men de ældste børn havde dog en klar erindring om ham, og savnede ham. Efter en uges forløb får Harald oplysning om Rie's død. Han forsøger at sikre sig indflydelse på sine børns opvækst, men er oppe mod moderens familie og deres advokat, som holder ham ude. Nok var han registreret som fader for børnene, men da moderen og faderen ikke var gift, havde han ingen rettigheder over børnene og måtte acceptere at de blev bortadopteret. Omvendt havde børnene ingen arveret efter Harald og blev heller ikke senere modtaget godt på Kollerup, hvor man, naturligt nok, var mest optaget af den smerte sagen havde forvoldt Gerda. Harald forsøgte på et sent tidspunkt, hvor Niels Aage var blevet ejer af Kollerup, at sikre særkuldbørnene en vis økonomisk støtte, men forpligtelsen blev aldrig nedfældet i juridisk gyldige dokumenter, selvom det fremgik af breve fra ham til børnene. Da børnene nåede myndighedsalderen forlod de to ældste familien Jeppesen, og tog atter deres døbenavn til sig. Den yngste, Jens Kristian, forblev længere hos familien Jeppesen, og har stadig bevaret efternavnet Jeppesen.

Den ældste søn, Carl Peter, tog til Århus og tog første del af arkitektstudiet der. Anden del af studiet tog Carl Peter ved Akademiet i København. Carl Peter har 3 børn som alle er bosat i København: Samuel (f. 1981), Louise (f. 1987) samt Robert (f. 1989). Carl Peter har i 1995 giftet sig med en arkitekt kollega ved navn Maryam Motlagh. Maryam er flygtning fra Iran. Parret er siden år 2000 bosat i Canada, hvor de driver arkitektvirksomhed i Toronto. Maryam har to børn, Aryan og Aidin fra tidligere ægteskaber. Disse børn bor i Toronto sammen med Maryam og Carl Peter.

Margrethe (Perle) har læst engelsk, arabisk og religionshistorie ved Københavns Universitet. Derfra har hun en bachelor grad i religionshistorie og engelsk, men fik ikke afsluttet sit speciale, da hun fik fuldtids job hos TDC. Perle bor i dag på Østerbro i København.

Jens Kristian har fået psykiske mén af sin turbulente opvækst, og er førtidspensioneret. Han afsluttede skolen med 10. klasse og udfører forskellige skånejob for kommunen i Sorø, hvor han bor.

For at få en samlet fremstilling af Haralds forhold til Rie har det været nødvendigt at følge begivenhederne frem i tiden. Vi vender nu tilbage til 1954 for at følge Haralds andre aktiviteter.

Salonen i Haralds tid.
(ovenfor og til højre)

Soveværelse i østfløj.
(billede til venstre)

Dagligliv på Kollerup

Efter sin 50 års fødselsdag, den 10. juni 1954, vender Gerda tilbage til Kollerup. Oberstinde Hartnack rejser, og tingene kommer tilbage til det normale. Det kunne måske være interessant at omtale, hvem der kom i hjemmet på Kollerup.

Begynder vi med familien kan det nævnes, at Haralds bror Carl og hans familie jævnligt, dvs. 3 til 4 gange om året, kom til selskab på Kollerup. Anledninger kunne være fødselsdage eller jagter. Der blev som regel holdt en klapjagt i oktober eller november samt en julejagt. Til at drive vildtet op var der udskrevet en snes drenge fra skolen, som skytte Alfred Skov, iført grøn jægeruniform, dirigerede med. Klappekæden blev som regel forstærket med nogle rørige jægere med hund. Midt på dagen blev der indlagt en pause, hvor selskabet fik en let frokost bestående af forloren skildpadde. Efter jagtens afslutning fik jægerne the, medens klapperdrengene fik wienerbrød og sodavand i kælderens. Afslutningsvis fik klapperne et sted mellem 5 og 10 kr. for deres indsats. Det lyder ikke af meget i dag, men dengang var man tilfreds, man havde desuden fået en fridag fra skolen og en anderledes oplevelse med. Hen ad kl. 18 ankommer jægerne fruer i aftenpåkledning, herrerne havde inden da klædt sig om og var i smoking, og kl. 18.30 kunne man så gå til bords. Til maden serveredes i mange år en fransk rødvin som bar navnet: Chateau de Kollerup. Det var en vin som Harald havde bestilt i et stort antal hos et vinfirma, og som var blevet forsynet med en særlig etikette med billede af Kollerups hovedbygning og det ovennævnte navn. Mange fandt det lidt søgt, men det var en af Haralds måder at markere sig på. Under middagen blev jægere, som havde nedlagt ræv eller sneppe, særligt omtalt, og en af disse fandt som regel anledning til at takke jagtherren for arrangementet, ligesom værtindens bordherre takkede for maden. Til jagterne blev udover familie og venner også indbudt kolleger med et jagtterræn, som så geninviterede Harald på jagt hos sig. Blandt husets venner var skolekammeraten, forpagter af Sostrup, Peter Helles med dennes kone Lette. En ven fra det politiske arbejde i det konservative folkeparti, højesteretssagfører Paul G. Rohbeck og dennes kone Sonja. Landstingsmand Johannes Foged og dennes hustru Grethe. (Johannes Foged var Gerdas familie, og en af de få fra den familie som kom på Kollerup, fordi Harald var raget uklar med Gerdas søstre.) Haralds faster Stines søn, landsretssagfører Kristian Søndergaard med hustru Esther, kom også en del på Kollerup. Kristian var ubetalt juridisk konsulent for Harald, og noget af det Harald kunne gøre til gengæld, var at Esther og Kristian jævnligt blev inviteret til Kollerup.

En jævnlig gæst på Kollerup var også fru Hjørdis Hjersing fra København, som langt ude var i familie med Harald. Hun var en dame med sine meningers mod og tillige i besiddelse af en god smag. Hun gik under navnet tante Hjørdis, og var ofte behjælpelig med at arrangere selskaber. I denne sammenhæng må også nævnes Tycho Honnens de Lichenberg, der sammen med sin kone Gyda boede i "Brohuset" ved herregården Bidstrup. Tycho var en yngre søn fra Bidstrup, som der ikke var nogen gård eller gods til. Han ernærede sig som vinsælger for en Københavnsk vinhandler, og tog overvejende rundt til landets herregårde for at tilbyde sin kollektion. Det var før den tid, hvor ethvert supermarked med respekt for sig selv havde en vinafdeling, og datidens købmænd havde sjældent noget stort udvalg, af den simple grund, at få "almindelige" mennesker købte vin. Forløbet var følgende: Tycho ringede til en herregård i sin bekendtskabskreds og spurgte, om han måtte komme og præsentere sin kollektion. Det var han som regel velkommen til, for han var en præsentabel, beleven herre som også kunne kolportere noget sladder fra andre herregårde. Han blev som regel indbudt til middag, under hvilken han så kom med smagsprøver fra sin kollektion af vine, og var med til at give lidt kolorit på hverdagen. Da han også var en dygtig jæger og en god bridge-spiller, faldt der af og til indbydelser af til ham uden relation til funktionen som vinsælger. Ikke mindst fra Harald og Gerda. Tycho var én af en gruppe af menne- sker som blev kaldt "vin- og olie grever". Det var sønner af ansete familier ofte adelsfamilier, som ikke kunne arve godset, og som heller ikke havde evner indenfor forsvaret, diplomatiet eller i den kirkelige verden. De blev ikke rigtig anset, men de udfyldte en mission.

Billede af Niels Aage fra 1960.
Han bærer gradstegn som kaptajn og adjudantsnore.
Fra perioden som Nato-officer.

Endelig var der et par enker: fru apoteker Rosen, Hadsten, eller tante Fugl, som hun blev kaldt. Hun var enke efter apoteker Rosen i Hadsten, og en elskelig sjæl, samt fru Schou fra København eller tante Musse som hun blev kaldt.

Sheila og Niels Aage vender hjem

I 1959 vender Niels Aage, Sheila, samt børnene Harald og Gerda hjem fra Kenya. Harald foreslår, at familien kan indrette sig i vestfløjen af Kollerups hovedbygning, hvor forpagteren tidligere havde boet. Ideen var, at Niels Aage kunne deltage i driften af Kollerup, og at man i øvrigt kunne have et hyggeligt lille familiekollektiv i hovedbygningen. Sheila og Niels Aage accepterede ideen, men der var vel heller ikke så mange alternativer, når man vendte hjem fra Kenya med kone, børn og flyttegods. Idyllen kom kun til at vare kort. Niels Aage havde været vant til at træffe beslutninger selv, men var nu sat i en slags forvalterrolle, som ikke passede ham. Som man kunne ane det efter oplevelserne i Kenya, slog temperamenterne gnister mellem Niels Aage og Harald, og i situationen på Kollerup havde Niels Aage ikke lyst til at sætte det gode familieforhold overstyr. Ganske vist var han den formelle ejer af Kollerup, men skødet gav Harald en generalfuldmagt til at styre godset så længe han levede, og den fuldmagt så det ikke ud til, at Harald ville give fra sig. Niels Aage tog derfor kontakt med 3. Regiment i Viborg, hvor han stadig stod i nummer i Reserven. Der var dengang mangel på officerer, så han kunne komme ind til vedvarende rådighedstjeneste. Det accepterede han, og flyttede med sin familie til et nyerehus på Vinkelvej i Viborg.

Efter nogen tid med geledtjeneste i Viborg søger Niels Aage om at komme i betragtning ved FN's fredsovervågning i Mellemøsten. Han får tilbudt et job med station først i Damascus og senere i Jerusalem. I forbindelse med FN udsendelsen udnævnes han til midlertidig Kaptajn. Niels Aage, Sheila samt børnene Harald og Gerda drager i 1960 til Damascus, hvor de får bolig i et lejet hus.

Rejse til Mellemøsten

Harald og Gerda (senior) får lyst til at besøge den unge familie i Damascus og drager i november 1960 af sted mod Mellemøsten. I rejsen er der indlagt en genvisit i Rom, hvor de denne gang får tid til at fordybe sig i Roms og Vatikanets museer, ligesom der gøres udflugter til Sabinerbjergene og til Tivoli. På vejen videre mod Mellemøsten gøres der ophold i Grækenland. De ser på Athens seværdigheder og tager på udflugter til andre af de klassiske udflugtsmål i Grækenland. Harald gør sig tanker om, hvor lidt de nulevende grækere ligner de hellener, som er afbilledet i statuer eller på friser. Fra Athen går turen videre via Istanbul til Beirut, hvorfra man kører i bil til Damascus, som nås kort før Jul. Damascus betragter Harald som den mest interessante by han har besøgt, og udtaler herom følgende til en avis: "Jeg kunne gå i dage i basar gadernes mylder og se græske og assyriske søjler blandet med romerske buer. Midt i det hele ligger 6000 år gamle bygningsværker som er klinet til med nyere bygninger. Jeg betragter dette gamle murværk som sensationelt, men i Damascus vidste man knapt, at det fandtes. I de brogede gader er der en stemning, man aldrig glemmer. Der har været handel her i årtusinder. Hele orientens liv rører sig her. Mellem mennesker og affalds dynger går skrydende æsler, og pludselig er man borte fra de slagne turist ruter, hvor man føres frem som en tyr med ring i næsen."

I forlængelse af opholdet i Damascus besøger Harald og Gerda også Jerusalem og Betlehem, hvor de ser de hellige steder og vandrer ad Via Dolorosa til Golgata. Om opholdet i Israel udtaler han til avisen: Israel var et af rejsens hovedpunkter, her så jeg ting, der både forfærdede og overraskede

Et par af reservedøtrene:
Elin Mark (ovenfor) og
Jette Mark sammen med Gerda.
Billede fra 1951/ 2

Harald som storkorsridder
af Johannitterordnen.
Billede fra 1955.

mig. Man har gjort meget for at drage turisterne til de steder, hvor Jesus færdedes. Det er frygteligt, at måtte se et pap-maché barn placeret i den grotte, hvor frelseren fødtes. Fra alle sider rykker kirkerne i en for at få penge, og man bliver hele tiden opfordret til at købe souvenirs af den mest smagløse slags. Det er en hård prøve for et kristent menneskes tro at gæste Jerusalem.”

Sheilas og Niels Aages 3. barn, Therese, fødes i 1960 i Jerusalem. Under opholdet i Jerusalem møder Harald daværende udenrigsminister Jens Otto Krag, som han straks indleder et bekendtskab med. Det er i det hele taget karakteristisk for Harald, at han med den største frimodighed giver sig i lag med kendte mennesker, hvor han møder dem. Engang traf han således skuespilleren Ove Sprogø i Århus og indledte en samtale med denne. Som et resultat af samtalen indbyder Harald Ove Sprogø til at spise middag på Kollerup, hvad han siger tak til. Man kan forestille sig, at en skuespiller er på jagt efter at opleve mennesketyper, og at Ove Sprogø her møder en spændende type.

Det er tidligere nævnt, at Harald og Gerda følte savnet af ikke at have en datter, og vel i det hele taget savnede ungdom omkring sig. Harald søgte at råde bod på dette ved at invitere unge piger i familien til et ophold på Kollerup. Haralds niece Jette Mark boede således på Kollerup i 1952, imedens hun afsluttede sin skolegang på Statsskolen i Randers. Baggrunden var, at Haralds bror Carl i 1951 havde købt Iisgaard Hovedgård på Mols, og i foråret 1952 var i gang med at flytte ind på Iisgaard. Jette havde et godt ophold på Kollerup, hvor især Harald tog sig tid til at udvikle sin opfattelse af dannelse, kunst og kultur overfor Jette. I halvtredserne indbød Harald også sin fætter, maskinhandler Jeppe Mark, Nykøbing Mors, til at sende sine døtre: Kirsten, Kathrine, Elin og Vibeke til ophold på Kollerup. Da Jeppe havde så mange døtre, foreslog Harald sin fætter, halvt i spøg og halvt i alvor, at han skulle afstå en af pigerne til ham. Det ville Jeppe og Inger selvfølgelig ikke gå ind på, men alle pigerne fra Nykøbing aflagde besøg på Kollerup, og især den næstyoungste, Elin, har givet udtryk for, at hun, under sine ophold på Kollerup, fik styrket sit fundament indenfor dannelse, kunst og kultur. Her var hun alene om at få opmærksomheden, og Harald tog hendes synspunkter alvorligt og var indstillet på at diskutere konsekvenserne af forskellige synspunkter. Gerda var nok knap så glad for dette rend af unge piger fra Haralds familie, selvom der også af og til kom besøg af hendes niecer, som f. eks. Birthe og Aage Hirth. En tredje gruppe unge som kom i hjemmet var de sydslesvigbørn som Harald hver sommer inviterede til ophold på Kollerup. Lysten til at se ungdom omkring sig er forståelig i en tid, hvor Niels Aage, Sheila og børnebørnene var i Afrika eller i Mellemøsten.

Harald blev på et tidspunkt efter krigen medlem af Johannitterordenen, en kristelig ridderorden, med rødder tilbage til korstogstiden, og med mangeårigt hovedsæde på Malta. Hvor formålet oprindeligt var at bekæmpe de vantro (muslimerne), er det siden blevet ændret til sygepleje og anden humanitær virksomhed.

I 1950 udskiltes Sostrup slot og park fra A/S Sostrup Gods og købtes af et interessentskab med Harald som kurator. En tid blev slottet lejet ud til skolebestyrer Torben Brix, som brugte bygningen til kostskole for adfærdsvanskelige drenge. Dette lejemål fik en kort levetid. Torben Brix kunne hverken styre eleverne eller økonomien, og efterlod lejemålet i absolut dårlig forfatning. Harald inddrog Johannitterordenen i ejerkredsen, og der dannedes en Johannitterordnens Sostrup-fond, som udnyttede bygningen til refugium under navnet ”Sostrup Kloster”. Harald fortsatte som kurator. Som kurator havde Harald mulighed for at disponere over en bolig i slottet, og den brugte han som et slags sommerhus. I de følgende år bliver der foretaget reparationer på tag og fag af slottet, ligesom der ændres på indretningen for at det kunne fungere som kloster eller refugium. 1/10 1960 sælges slottet imidlertid til Cistercienser ordnens nonnekloster i Allenslev, som efter en yderligere

ombygning flytter sit kloster dertil. Harald fortsatte yderligere en tid som kurator under det nye ejerskab.

Bomærke

I forbindelse med sit ægteskab med Gerda Selchau, blev Harald opmærksom på, at familien Selchau, der er en borgerlig slægt som er indvandret fra Schlesien, førte et familievåben eller bomærke. Dette bevirkede, at Harald blev inspireret til at få lavet et våbenmærke eller bomærke for sig selv, eller for familien Mark, selvom der ikke havde været en tradition herfor i familien. Det Selchause våben er et 3 felts skjold med farven rød og metallet sølv. Felterne rummer et korslagt neg, en sparre samt en korslagt kanon og sabel. Mærket synes ikke registreret nogen steder. Haralds våben, eller det Markske, er ligeledes et 3 felts skjold med farven blå og metallet guld. Felterne rummer en le, nogle korslagte stave samt et gevær overkors med en kårde. Ej heller dette våben eller bomærke er registreret. Selchau-Mark alliancen blev fremstillet som de 2 våben ved siden af hinanden med en fælles trallehjelm over, med fælles hjelmklæde og en trane som hjelmmærke. Våbenmærkerne brugte Harald på brevpapir, ex-libris mærker, samt på siden af sine biler. Bilerne var altid tofarvede i gult og grønt, og med våbenmærkerne på dørene. Harald må have haft den opfattelse, at Selchau slægten var adelig, i hvert fald omtales sønnen Niels Aage med familienavnet von Selchau-Mark, og Niels-Aage fik som skoledreng besked på, at han skulle præsentere sig som: Niels-Aage von Selchau-Mark til Kollerup og Svallinggaard. Den fik ikke for lidt, som man ville sige i dag.

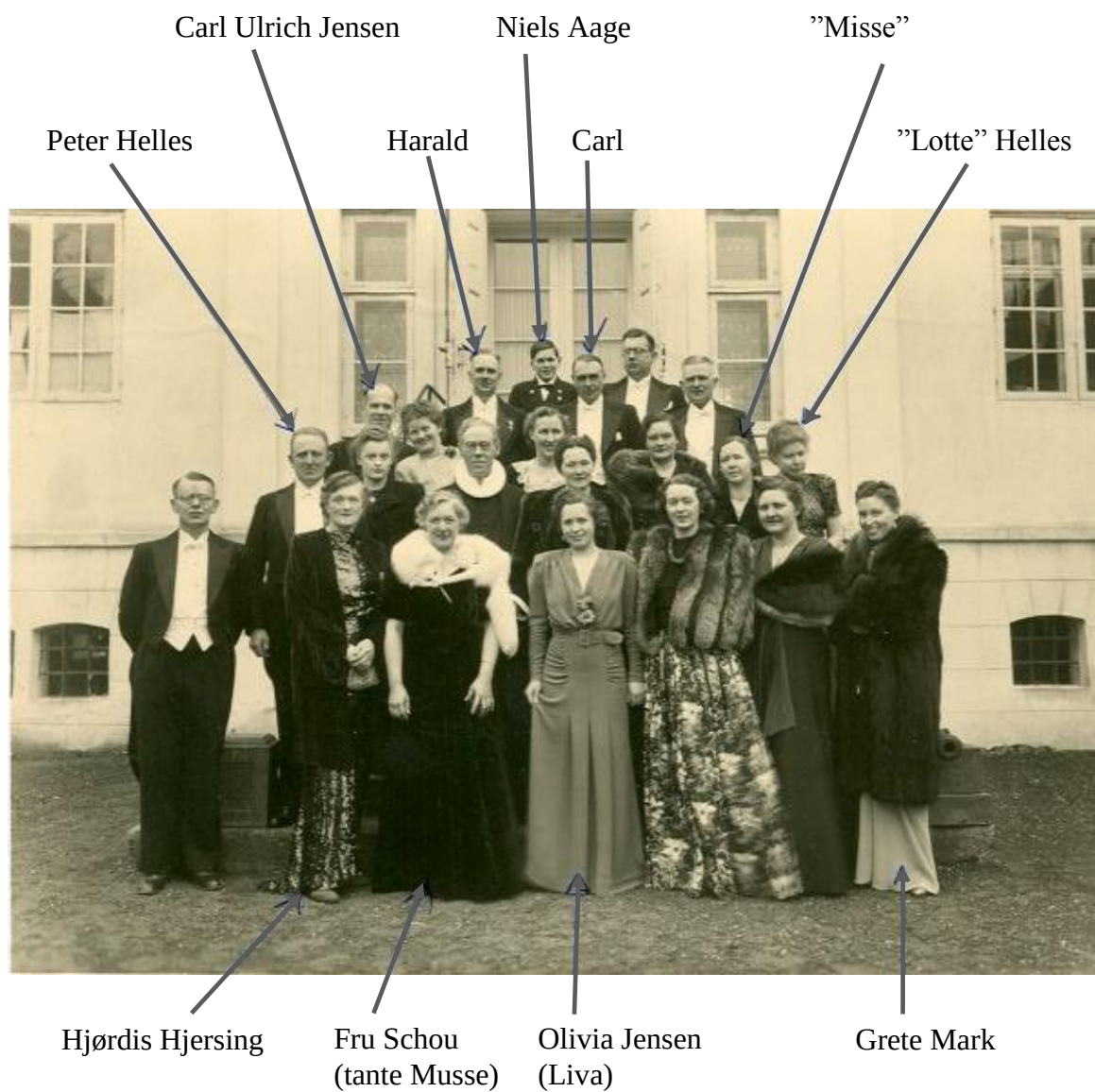
Titler

Da forfatteren/fortælleren var på Kollerup i sommeren 1957 for at bistå med høstarbejdet på Kollerup Østergaard, og under opholdet fik besked på, at jeg var optaget på agronom studiet på Landbohøjskolen, omtalte Harald mig straks overfor omverdenen som ”kandidaten”. Det var lidt overraskende straks at være udnævnt til kandidat, før man overhovedet havde sat sine ben på den omtalte læreanstalts grund. Men det var vist tidligere ikke ualmindeligt, at man titulerede folk en grad højere end de kunne tilkomme af høflighed. En ven og studiekammerat kom engang til Kollerup i sin egenskab af dyrlæge for at tilse en syg hest. Ved ankomsten blev han hilst af Harald med et ”goddag dyrlæge” hvortil han svarede: ”goddag godsejer”. Harald ville herefter have at vide, om han overhovedet havde forstand på heste. Det mente min ven at have i høj grad, og derefter kunne han tilse patienten. Jeg henviser herved også til Hans Gadebergs erindringer om Harald, som bringes senere, det fremgår også af dette bidrag hvor meget titler betød for Harald.

Haralds sidste år

I de sidste år af Haralds liv var han plaget af et dårligt hjerte, som medførte at han kørte rundt med en iltflaske i bilen, som skulle hjælpe, hvis han kom ud for et hjerte tilfælde. Hjerteproblemerne lagde en dæmper på hans fysiske formåen, og han holdt i de sidste år op med at gå på jagt. Hans åndelige evner var dog usvækkede, og han fulgte til det sidste godt med i, hvad der skete i samfundet omkring sig. Kortspil havde altid haft hans interesse, og som det vil være fremgået af det

Trappebillede fra
Niels Aages konfirmation
ca. 1944

foranstående, spillede han gerne Bridge, men l'hombre var det foretrukne spil blandt herrer fra gammel tid. I sine sidste år fattede han interesse for det gamle kortspil Tarok, som han dyrkede sammen med en kreds af officerer fra Vestre Landsdels Kommando i Århus. Tarok, eller Tarot, som det hedder i Italien, hvorfra spillet kommer, er et spil som minder om Whist, men som spilles med særlige store kort, med andre symboler end andre spillekort.

Om aftenen, den 18. januar 1971, er Harald på vej hjem efter et spil Tarok i Århus. Han får et ildebefindende, men han får tilkaldt en ambulance. Ved ankomsten til Kommunehospitalet var han død, lægerne angiver hjertelammelse som grunden. Avisernes nekrologer hæfter sig ved hans initiativrigdom og store betydning for Hadsten egnen, om hans personlighed skrives et sted følgende: ”Man kan mene om godsejer Mark hvad man vil - men han vil blive savnet, og meget vil gå i stå med ham. Hans død blev brat, sikkert som han havde ønsket det, midt i arbejdet og striden.” En anden skriver: ”Der var stil og farve over Harald Mark, men ikke alle forstod, hvad der skjulte sig bag hans ofte arrogante og til tider ligefrem uhøflige facon. Mange vil mindes ham som en barsk type, andre som en særpræget personlighed med absolutte kvaliteter, men med en selvforskyldt evne til at komme i konflikt med omverden.”

Harald blev bisat fra Kollerup Kapel den 25. januar 1971. Selve bisættelsen og ceremonien omkring denne blev meget stilfærdig. Bisættelsen blev først annonceret efter at den havde fundet sted, og kun familien og de nærmeste venner var indbudt. Efter Pastor P.H. Hostrups mindetale ved bisættelsen var der en mindesammenkomst, hvor der ikke blev holdt taler. Det var nok ikke en ceremoni, som han selv havde ønsket den, hvis han selv havde iscenesat begivenheden.

Hans Gadebergs erindringer

Jeg vil til slut bringe nogle erindringer om Harald, som ikke stammer fra et medlem af familien, men fra en kendt og agtet borger i Hadsten, nemlig direktør Hans Gadeberg, som er jævnaldrende med Niels Aage, og som jævnligt er kommet på Kollerup. Først som Niels Aages skolekammerat, senere soldater kammerat og siden som god ven. Hans Gadeberg skriver: ”Lige fra barnsben har jeg oplevet, at der har stået meget stor respekt om Harald Mark, forstået på den måde, at der ikke var tvivl om, at han var ”godsejeren” og man glemte bestemt ikke, at man skulle bruge denne titulering. Om dette emne kan der fortælles utallige historier om, hvordan personer – unge eller gamle, høj eller lav – blev belært om den rette tiltaleform.

Jeg erindrer fra min grønne ungdom, hvor jeg havde et ærinde på Kollerup og mødtes med Harald Mark. Da jeg siger farvel vil jeg være høflig og kommer til at sige: ”Hils konen”, hvortil Harald Mark svarer: ”Hans, det hedder hils fru, ordet kone findes ikke i det danske sprog”. Harald Mark havde jo ganske ret, - men jeg glemmer det aldrig!

En lignende episode opstår mange år senere – omkring 1960 – hvor jeg er kommet hjem i forretningen (A.Gadeberg A/S, korn- og foderstof forretning). Under et ærinde i vor forretning inviterer Harald Mark mig på en køretur rundt på Kollerup. Da vi efter et godt møde skilles, og efter bl.a. at have talt om, hvad Niels Aage lavede, siger jeg: ”Vil godsejeren hilse Niels Aage!”, hvortil Harald Mark svarer: ”Hans, tiden er kommet, hvor titlerne skal respekteres. Det hedder fremover Stamherren.” Jeg husker ikke, hvordan jeg reagerede, men bagefter mente jeg, at nu var han blevet helt tosset. Jeg har mange år efter fortalt Niels Aage hændelsen, og han både morede sig og rystede på hovedet.

Nu vi er ved historierne kan jeg fortælle, at da jeg blev gift i 1957 var der en fin bryllupsgave bestående af 12 mocca skeer fra familien på Kollerup. Det var et meget smukt træk, idet vore familier ikke havde tætte private relationer. Et par dage efter brylluppet møder jeg Harald Mark på

Harald ved havetrappen på Kollerup i sommeren 1947 iført den hvide sommerjakke, som landmænd dengang gik med. Han synes at indbyde til en samtale over kaffen. Det er sådan jeg helst vil huske ham.

gaden i Hadsten. Jeg siger pænt tak for opmærksomheden og tilføjer: ”at det var alt for meget”, hvortil Harald Mark svarer: ”Det kan ikke være mindre fra en godsejer”, og tilføjede, ”og nu må det være på tide, at du kommer ud på godset og præsenterer din brud. Kom til te i morgen kl. 15.” Min kone og jeg tog derud og havde en hyggelig eftermiddag, hvor Gerda Mark serverede et fint thebord, og hvor Harald Mark forsøgte at overbevise min kone om, at hun skulle have en anden frisure, hvilket han demonstrerede med et spejl og ved at purre op i hendes hår. Derudover opfordrede han mig til, hurtigst muligt at gøre hende gravid. Det var det, det handlede om. Han refererede, at han havde givet et lignende råd til Niels Aage, og netop havde modtaget tilbagemelding om, ”at ordren var udført”.

Jeg kan ikke lade være med at tænke på Harald Marks interesse for, at både Niels Aage og jeg skulle sætte børn i verden. Nu kan jeg se, at tiden er sammenfaldende med hans egen affære med Rie Madsen. A propos dette emne, så har der i lokalsamfundet i Hadsten været talt meget om Harald Marks interesse for unge piger, og der har været rygter om, at der skulle være børn i lokalsamfundet, som skulle have Harald Mark til fader. Jeg har ingen konkret viden herom, måske er der kun tale om de tre børn han havde med Rie Madsen.

I lokalsamfundet var der på den ene side stor respekt for Harald Mark, på den anden side blev han også betragtet som mildt sagt ”meget speciel”, eller groft sagt som en ”skør kugle”. Hvis man accepterede Harald Marks specielle facon, havde man en god ven og samarbejdspartner, og gjorde man ikke det, ja, så var der ikke megen kommunikation.

I lokalsamfundet var der også viden om, at økonomien i de første år på Kollerup var meget elendig, men alligevel skulle det være så fint, så fint. Dette paradoks medførte megen morskab og mange historier. Det var vel ”janteloven” i sin yderste konsekvens. Det skal i denne forbindelse understreges, at Gerda Mark overfor alle stod som en elskelig og meget venlig dame, om hvem der stod en helt naturlig respekt. De fleste var vidende om, at hun ikke havde det let, og de fleste undrede sig over, at hun kunne holde ham ud.

Som årene går skabes der større respekt om Harald Mark, bl. a. grundet hans gradvise opkøb af ejendomme omkring Kollerup og sammenlægningen af disse med Kollerup. Samtidig får han med små midler dygtigt renoveret mange af de tilkøbte bygninger og får dem lejet ud. Derudover havde han sans for udstykning af egnede grunde, ”Skyttevænget”, hvor jeg selv bor, er et eksempel. Det er i dag noget af det mest attraktive i Hadsten.

Harald Marks virkelyst skabte arbejde og forretning til mange håndværkere og handlende. Havde man klare aftaler med Harald Mark kunne det blive til et godt og langvarigt samarbejde, men hvis ikke der var klare aftaler kunne der opstå grove uoverensstemmelser med store ord og fornærmelser til følge og ofte sluttende med retssager. Det går der mange historier om.

Harald Mark var umådelig interesseret i og optaget af byens ve og vel. Han deltog engageret i diverse møder om det ene og det andet og gav sit besyv med. Jeg erindrer engang der var et møde om etableringen af en ”Hadsten hal”. Harald Mark stod på et tidligt tidspunkt op og sagde, at nu ville han foreslå, at man ikke begyndte med at diskutere placeringen af hallen, for så blev projektet aldrig til noget. Det var på det tidspunkt meget kloge ord. Der er ingen tvivl om, at han på mange punkter var meget visionær.”

Mausolæet i borgbankens vestre
side blev opført af Harald i 1939.
Her står hans urne.

Efterskrift

Harald var et menneske med mange sammensatte karakteregenskaber. Han var velbegavet, havde gode lederegenskaber, var fremsynet og initiativtager til mange nye tiltag. Bagved disse egenskaber havde han en række mere problematiske og mindre flatterende karaktertræk, som ofte vanskeliggjorde hans forhold til andre mennesker og disse mennesker til ham.

Haralds dispositioner og manglende indføling i hvordan andre mennesker ville reagere på hans adfærd, gjorde ham til en til tider meget vanskelig person at omgås. Hans selvovervurdering, hidsighed og fantasterier (eller manglende realitetssans) resulterede i at han sårede mange mennesker på sin vej, uden dog selv at kunne få øje på det. Disse egenskaber kombineret med egenskaber som god begavelse, initiativrigdom og lederevner gjorde hans personlighedsstruktur afvigende i forhold til den såkaldt normale.

Det, at der 35 år efter hans død stadig fortælles om ham viser, at han nok var en omstridt person men aldrig blev ligegyldig. Han formåede at sætte sit præg på Kollerup og i et vist omfang også på Hadsten i kraft af de virksomheder han satte i gang og i kraft af de ideer han havde om byens udvikling. Hans mest uforståelige handling er for mig, at han var med til at sætte 3 børn i verden. Børn som han, såfremt han havde kunnet indleve sig i andres situation, ikke kunne være far for, i ordets rette betydning. Denne handling har hans børn og deres mor måttet betale en høj pris for.

Svallinggaard, 18. januar 2006

Jørgen Mark

Skriftprøve

Til Götter Markt Jule 1950.

I Sommeren 1907 eller 1908 kom vi fra Svend-
linggaard Børst af byge Dine Oldefædre fra Dine
Fædres Side. Vores Morfar havde deltaget med
Brevvær i 1848-49-50, fra først til sidst, ind-
til han blev saaret ved Tønde hvor han var
Jordmand for Jernvater Skovfoged. Han havde været
med ved Bøje, Hørsing, Fredensborg Kirkegårde.
Vores Farfæder var Bekendte i Altona 1863 og
deltog i Tilbagekøbet for Danmarksriget, var med
ved Dybbøl dog ikke den 18 April hvor han stod
færdig og kom til at deltage i Kampene der
var de fjerde. Alle disse disse havde oplevet
forfælder de Dine Fædres og mig var, og det
bevidnede for mig Det at jeg forstod hvor
de havde kæmpet og lidt for vort gamle
Fædreland Hørsing, saaledes at alle de gamle
Lange var opfriskede sammen med vores
Hænder eller sang sammen med de
Vokaler og Opførelser naar vi sammen om
Kring Klavert, blev ind og af vort daglige
Liv saaledes at Hørsing Land genvinder.
blev det naturlige Maade vi stræbte efter.
18 April efter var det med Lykkelighed, men